

3ԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Այս հրաշք-փորձանքը

Իրար մի անցնի՞ գուռակելու համար, թե՛ ինչ բանի կակնարկեմ...

Անոր «հրաշք» ըլլալը հասկնալու համար, մարդ ինձի ղեկ կանուխ ծնած ըլլալու է: Ես ամուսնացած եմ 1974-ին...

Չեռախօսըդ դերձանք էր ժամանակին, դժուար հասանելի, եւ երբ մեր սեփականը ունեցանք, ուրախացանք...

Ուրախացալ, երբ յիշեցի, թէ ինչ-դու Նոր Գիւղի մեր թաղին, Յալեղ, միակ հեռախօսը անուշափայլառ թիֆ-թափի խանութն էր...

Յիմա գրդանիդ մէջ է թէ՛ Թիֆ - Թափը, թէ՛ դրացուիկն... Բայց միայն հեռախօսը... Ինչէր ըսես չկան այդ կէս ափի մեծութեամբ գործիքն մէջ...

Սակայն այս հրաշք գործիքը շատ մը զիւսերու նման երկսայրի սուր է, եւ արդէն փորձանք դարձած է ու աներեր կը գործէ: Բոլորին ձեռնէն է ամէն վայրկեան եւ ամէն տեղ...

Փողոցը գլխիկոր կը փախն ու ասոր-անոր կը զարնուին, ճաշի սեղանին վրայ ճաշը կը դադարէ, քանի որ զգալ-դասառափի փոխարէն հեռախօս ունին իրենց ձեռքին: Ուսուցիչը դաս կը բացատրէ, աւակերտները գաղտնաբար, գաւետդանին սակ անով զբաղած են...

Մարդկութիւնը «մնաս բարով» յիշի ըսէ ընկերային կեանքին, հաւաքոյթներուն, իրար հետ զրոյցի նստելուն, թերթ ու գիրք կարդալուն... Եւ այս բոլորին դասձառը կէս ափի մեծութեամբ այս հրաշք, սակայն փորձանք գործիքն է:

ՌԱԿ-Ը ԱԿՏԻՎՈՐԵՆ ՄԱՆԱԿՅՈՒՄ Է ՏԻՄ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ս/թ օգոստոսի 12-ին ՌԱԿ Երեւանի կենտրոնական գրասենյակում տեղի ունեցած Ռամկավար Ազատական կուսակցության Հանրապետական վարչության հերթական նիստում...

Մակառարարական մարմինների ընտրություններում իր մասնակցությունը՝ որդես միավորումից հետո փառաբանական գործընթացներին գործնականորեն մասնակցելու հայտ:

ՌԱԿ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՆԱՅԻՏ ՀՈՎԱՍԵՓՅԱՆ

Գերմանիա

Տայոց ցեղաստանության ճանաչումից հրաժարվելու դիմաց

Անկարա-Բեռլին լարված հարաբերությունները նոր՝ ավելի ճգնաժամ կարգավորման հուն են մտնում: Ինչո՞ք արթնացանք առավել արագ հաստատված թուրքի կառավարությանը...

Սեյրաբեյանը նորից արձարծեց հարցը՝ Մեծ կոալիցիան ծնկի է գալիս Երդողանի առջեւ, մեր երկիրը դառնում է ավելի խոցելի, հարաբերականացնում է ոչ միայն Տայոց ցեղաստանությունը...

Վարության խոսնակի հայտարարությունից հետո, Չավուսուղուն ողջունեց ֆայլը: ազդանաճանը թուրքիայի սրտով էր: Գերմանական լրատվամիջոցների հարդորած տեղեկությունները հաստատվեցին՝ անցյալ շաբաթվա ընթացքում Մեծ ֆանայի զազաթաժողովում...

Կառավարության խոսնակ Չայբեքը դեռ չէր հայտարարել, արդեն առջանց «Շոխբեյը» գրել էր, իսկ գերմանական մյուս լրատվամիջոցները, այդ թվում՝ հեռուստատեսությունն ու ռադիոն, այնուհետք իրարանցում էին ստեղծել, որ հարցի մասին նույնիսկ սոցիալական ցանցերում...

Թուրքիայի արտգործնախարար Մելվոս Զավուսուղուն հայտարարել էր, թե գերմանացի խորհրդարանականների Ինչիրլիք մուսֆի իրավունքը կվերականգնվի, եթե Բեռլինն իրեն «ճիշտ» լիցի: ԳԴՀ կառավարության մասին գերմանացի լրագրողներն ու վերլուծաբաններն իհարկե գիտեն, բայց այս դարազայում հաճ էն այդ «ցիմիկ» արդարացման հետ: Սի ոճը կարճ է, այս դիվանագիտության ոճն էլ, գրել էր «Ֆրանկֆուրտեր ավգեմայնե ցայթունգ» թղթակիցը:

Ահա «լավ նորությունը»՝ գերմանացի դասաբանավորները հոկտեմբերի 4-6-ը կայացել են Ինչիրլիք ռազմակայան, որտեղ տեղակայված են մոտ 250 գերմանացի զինվոր, մարտական օդուժ: ԱՄՆ-ի առաջնորդությամբ կոալիցիոն ուժերն այստեղից են դուրս դրվում Սիրիայում եւ Իրաքում գործող «Իսլամական ղեկավարներ» ծայրահեղական ահաբեկչական խմբավորման դեմ: Հունիսին Անկարան թույլ չէր թույլ բուրդեսթազի անդամներին մուսֆ գործել ռազմավարական ընդվզելով հունիսի 2-ին Տայոց ցեղաստանության բանաձեւի ճանաչման դեմ: Շաբաթսակզբին հայտնի դարձավ, որ ԳԴՀ զինված ուժերը՝ Բուրդեսթեղը, մոտ ժամանակներս մտադիր է 50 միլիոն հավելյալ ներդրում անել Ինչիրլիքում:

Տայոց ցեղաստանության ճանաչման վերաբերյալ ԳԴՀ կառավարության հայտարարության մասին ծանուցել ենք սեպտեմբերի 2-ին մեր թերթի առջանց սիրույթում: Մեկ շաբաթ ցարունակ գերմանացի մեր գործընկերները արձարծում են հարցը՝ լուրջ ֆունդաթայության ենթարկելով հայրենի կառավարության՝ Անկարայի հետ գործարքը: Ռեալիտիստիկ մասին գերմանացի լրագրողներն ու վերլուծաբաններն իհարկե գիտեն, բայց այս դարազայում հաճ էն այդ «ցիմիկ» արդարացման հետ: Սի ոճը կարճ է, այս դիվանագիտության ոճն էլ, գրել էր «Ֆրանկֆուրտեր ավգեմայնե ցայթունգ» թղթակիցը:

ԳԴՀ արտգործնախարար Ֆրանկ Վալսթեր Ծայանայեղը երկ Բեռլինից ողջունեց Անկարայի որոշումը՝ դասաբանավորները ղիսի այցելեն խորհրդարանի փետրվարի Ինչիրլիքում գործող բանակի զինվորներին: «Թուրքիայի կառավարության այս որոշումը մեզ մի ֆայլ առաջ է տանում», ընդգծեց Ծայանայեղը: Իսկ միգուցե երկու ֆայլ է՞:

«Ցեղաստանությունը դասահականություն չէ»

«Ցեղաստանությունը դասահականություն չէ: Դա ընտրություն է, եւ տեղի է ունենում, որովհետեւ մարդիկ իրականացնում են այն եւ թույլ են տալիս, որ տեղի ունենան», ասել է «Ցեղաստանության եւ մարդու իրավունքների ուսումնասիրությունների միջազգային ինստիտուտ» (ՏՄԻՈՒՄԻ) սնորհների վարչության նախագահ Ռոջեր Սմիթը Տորոնտոյում (Կանադա) օգոստոսի 1-ից 12-ը տեւած երկօրյա սեմինարի իր եզրափակիչ խոսքում:

այս տարի 15-րդ անգամ էր կազմակերպում այդ ծրագիրը Տորոնտոյի համալսարանի համագործակցությամբ: Ծրագիրը բազմաառարկայական է: Դրանում ընդգրկված են դասաբաններ, մանկավարժներ, մարդաբաններ, հասարակական եւ հումանիտար գիտությունների, ինչպես նաեւ միջազգային իրավունքի մասնագետներ: Այս տարվա ծրագրին մասնակցել են 18 ուսանողներ Արգենտինայից, Հայաստանից, Բրազիլիայից, Կանադայից, Ֆրանսիայից, Իրանից, Իսրայելից, Մ. Նահանգներից եւ Թուրքիայից:

փայլից: Նրանք միասին արդել են Տորոնտոյի համալսարանի համակարգարանում եւ գտնում են, որ դասընթացները «խիստ արժեքավոր են, որովհետեւ հնարավորություն են ստեղծում Ցեղաստանության հարցը ֆունդելու տարբեր անկյուններից»: Ծրագիրը սկսել է գործել 2002 թվականից եւ մինչեւ օրս 418 ուսանողներ ավելի քան 40 երկրներից օգտվել են դրանից: Այս մասին է տեղեկացնում «Չորյան ինստիտուտից» ստացված հարդորագրությունը: Տ. Ծ.

ԱՐԿ ՍԱՐՏԻՐՈՍՅԱԼ

«Արսահանելով կոնյակը, մենք դեռք էլ Երևանից ենք արսահանել հայասանը որդես անուն»

ԵԿԳ սնորհներ հայտնեց խաղողի այս սարվա մթերման գինը, անդրադարձավ կոնյակի արսահանմանը եւ այս ոլորտում ստեղծված նոր կազմությանը

Երևանի կոնյակի գործարանը (ԵԿԳ) առաջիկա օրերին սկսելու է խաղողի մթերումը: Այս մասին մի քանի լրացումներ են ցուցաբերում հետևյալը: Գործարանը հետևյալը հայտնեց ձեռնարկության գործադիր տնօրեն Իգոր Առաքելյանը: Թեև լրագրողների հետ հանդիպման առիթը հայկական կոնյակի առաջատար ընկերության կողմից նոր հայաստանի անկախության 25 ամյակին նվիրված կոնյակի ներկայացումն էր, բայց ընկերության տնօրենի հետ զրույցը մեր հետաքննության է հասկալի արդյունաբերության կարևոր ճյուղերից մեկի՝ կոնյակագործության ներկայացում, ներքին եւ արտաքին շուկաներում ԵԿԳ արտադրանքի ստանդարտները, ստանդարտների եւ առաջացած խնդիրների, խաղողագործների հետ հարաբերությունների, խաղողի մթերման գների մասին էր: Առաջին եւ կարևոր նորությունը, որին ստանում են Երևանի կոնյակի գործարանի հետ յայնամասին կնիք հազարավոր խաղողագործները, մթերման գործընթացի սկիզբն էր: Իգոր Առաքելյանը հայտնեց, որ խաղողի մթերումը ձեռնարկությունը սկսելու է սեպտեմբերի 15-ին՝ Արմավիրի մթերման կետում, սեպտեմբերի 16-ին՝ Այգավանում, սեպտեմբերի 19-20-ին Բերդում՝ Տավուշի մարզում: Մթերման գինն այս սարի լինելու է 130 դրամ, մթերվելու է 32 հազար տոննա խաղող: Այդ նպատակով ընկերությունը 4,5 մլրդ դրամ է հատկացրել մթերման համար: Վճարումները խաղող մթերողներին տեղի կունենան 3-4 օրվա ընթացքում, վստահեցրեց Ի. Առաքելյանը: Տեղեկացնելով, որ անցյալ

սարի խաղողի մթերման գինը 150 դրամ է կազմել, իսկ մթերվել էր 39 հազար տոննա, ԵԿԳ-ի գործադիր տնօրենը անդրադարձավ այն կազմությանը, որ ստեղծվել է կոնյակի ստանդարտներում: Իգոր Առաքելյանի տեղեկացմամբ, հայկական կոնյակի արսահանման հիմնական շուկան Երևանում է մնալ Ռուսաստանը: ԵԿԳ-ի արտադրանքի ավելի քան 90 տոկոսը արսահանվում է արտերկր, որից՝ դեռ Ռուսաստան՝ 70-80 տոկոսը: «Արարատ» ադրաբայնի կոնյակը Ռուսաստանում վաճառվող նույն գնային եւ որակի դաշտում վաճառվող առաջին 5 կոնյակների թվում է: Ընդհանուր առմամբ, անցյալ սարի հայկական կոնյակի արսահանումը նվազել է, բայց ԵԿԳ-ն դադարեցրել է իր ծավալները եւ անգամ 1,5 տոկոսով աճ ունեցել: Միաժամանակ, նկատվում է ռուսական շուկայում փոփոխությունը

մթ, դոլարային առումով Երևանում նվազել են: Ընկերության Երևանի արտադրությունը, ընդհանուր առմամբ, կրկնակի նվազել է: Այդուհանդերձ, ընկերությունը ամեն ինչ անում է, որ դադարի շուկայում նոր ստեղծված յայնամասին մարկետինգային ֆաղափականության, գնային ֆաղափականության միջոցով, բարձրաճանաչ եւ բարձրարժեք միջոցառումների եւ մշակութային հաստատությունների հովանավորության ծրագրով: «Արսահանելով կոնյակը, մենք դեռք էլ Երևանից ենք արսահանել հայաստանը որդես անուն», ըստ Իգոր Առաքելյանի, ասելով, որ այդ ամենը թեև որոշակիորեն ազդում են կոնյակի իմաստների վրա, բայց առանց դրանց հնարավոր չի լինի դադարեցնել շուկան եւ «Արարատ» կոնյակի՝ որդես բարձրակարգ խմիչքի վարկանիշը: ԵԿԳ-ի տնօրենի խոսքերով, միջազգային շուկայում յայնամասին փոփոխությունը

նշանակում է, որ դրանք փոխվում են բոլորի համար: Եթե ձեռնարկության Երևանի արտադրությունը ընկել է, ապա այդ բեռնի մի մասը ընկնելու է նաև խաղողագործների վրա: ԵԿԳ-ն ամեն ինչ անում է, որդեսային կասարի խաղողագործների հետ ստանձնած յայնամասին դադարեցնում են: Համաձայն դրանց, ձեռնարկությունը դադարեցնել է, որ մթերման նվազագույն գինը 130 դրամը կլինի, ինչը եւ ապահովվելու է: Ինչ վերաբերում է այս սարվա մթերման ավելի քան ծավալներին, ապա դա յայնամասին վաճառված է հունից դադարեցնելու տեղ չունենալով: Իգոր Առաքելյանը կարևորեց խաղողի իմաստների իջեցմանն ուղղված ֆայլերը: Նրա տեղեկացմամբ, հայաստանի բնակչությանը յայնամասին բարձրացնում են մեր խաղողի իմաստները: ԵԿԳ-ն իր կողմից ֆայլեր է ձեռնարկում այդ ոլորտում՝ բուսականությունը վաղորդ սրանդերելով ֆերմերներին, ա-

ջակցելով խաղողագործական կոոպերատիվներին եւ այլն: Ըստ ձեռնարկության տնօրենի, ամեն սարի անհրաժեշտ ներդրումներ են կատարում նաև գործարանի արդիականացման եւ արդյունավետության բարձրացման համար: Այսինքն, բիզնեսի սեսանկյունից արվում է հնարավոր բարձրակարգ արտադրանքի սարի եւ գինը դադարեցնելու համար: Այս սարվա համար էլ ակնկալվում է, որ ԵԿԳ-ն արտադրության եւ արսահանման ծավալների 2-3 տոկոս աճ կունենա: Զայլեր են կատարում արսահանման առարկաբերությունը ընդլայնելու ուղղությամբ՝ դեռի ԱՄՆ, Եվրոպական երկրներ: Կարևորելով Չինաստանի դեպքում կարևոր շուկայի դուրս գալու անհրաժեշտությունը, Իգոր Առաքելյանը ըստ, որ այդտեղ բարդություններ կան կապված հայկական կոնյակին բնակչության անծանոթ լինելու հետ: Ամեն դեպքում, առաջատար դիրքերը դադարեցնելու ուղղությամբ ջանքերը Երևանում կատարվում են: Ընդգծելով, որ հայկական կոնյակը ճանաչողների, դարձի խորհրդից եկած ավանդույթներ ունի, դադարեցնել է չնայած այդ ընթացքում տեղի ունեցած վայրկյաններին, դժվար ժամանակներին, Իգոր Առաքելյանը վստահություն հայտնեց, որ ձեռնարկությունը այսօրվա դժվարությունները նույնպես կհաղթահարի, Երևանում ավելի քան հանրաճանաչ դարձնել հայաստանի դասնությունը, Արարատն ու հայկական կոնյակը:

Արսահանումը աճում է, ներմուծումը՝ նվազում՝ որքան կարևորակալի միտումը

2016-ի հունվար-հուլիս ամիսներին հայաստանից արսահանման ծավալները երկնից՝ 16,5 տոկոս աճ են արձանագրել, կազմելով 969 մլն դոլար: 2015-ի նույն ժամանակահատվածում արսահանումը կազմել էր գրեթե 832 մլն դոլար: Գումարային առումով այս սարվա առաջին 7 ամիսներին արսահանումն ավելացել է 137 մլն դոլարով: Ներմուծումը նույն ժամանակահատվածում նվազել է 4,4 տոկոսով կամ 79 մլն դոլարով: Արդյունքում, 2016-ի հունվար-հուլիսին արսահանում-ներմուծում բացասական հավելվածի կազմել է մոտ 720 մլն դոլար, ինչը բացասական առեւտրային հավելվածի կտրուկ կրճատում է: Դարձյալ համեմատություն անցկացնենք 2015-ի նույն ժամանակահատվածի հետ, երբ արսահանումը բացասական արտադրությունը հոգուս ներմուծման 936 մլն դոլար էր: Այսինքն, այս սարվա առաջին 7 ամիսներին, ըստ արձանագրված սվալների, հայաստանից մոտ 216 մլն դոլար ավելի ֆիզ գույմ է երկրից դուրս արսահանել: Առեւտրային բացասական հավելվածի նվազումը նշանակում է, որ արսահանման եւ ներմուծման ծավալները մոտենում են միմյանց: Այժմ ներմուծումը մոտ 57 տոկոսով է ավելի արսահանումից: Նման ցուցանիշը հայաստանում մինչ այժմ չէր արձանագրվել, ավելին՝ սարիներ Երևանում ներմուծումը երկու-երեք անգամ գե-

րազանցում էր արսահանմանը: Արսահանման աճի թերեւս ամենադրական հանգամանքը արսահանման կառուցվածքի փոփոխությունն է՝ ավելացել են դասարանի արտադրանքի արսահանման ծավալները: Այսպես, դասարանի սնունդի արտադրանքի արսահանումը 7 ամիսների ընթացքում ավելացել է 27,2 տոկոսով կամ շուրջ 44 մլն դոլարով, կազմելով 206 մլն դոլար: Թանկարժեք եւ կիսաթանկարժեք ֆրեզ, թանկարժեք մեթաղներ եւ դրանցից իրերի արսահանման ծավալները կազմել են 204 մլն դոլար սարվա 7 ամիսներին արձանագրած էական՝ 78,7 տոկոս կամ 90 մլն դոլար աճի շնորհիվ: Այս ցուցանիշը հիմնականում ուկրաինական արտադրանքի արտադրության եւ արսահանման ծավալների աճի արդյունք է: Երրորդ զգալի աճ արձանագրած դասարանի արտադրանքի ճյուղը մանածագործական իրերի արտադրությունն է՝ 76,3 տոկոսով կամ մոտ 23 մլն դոլարով: Արսահանումն այստեղ հասել է 54 մլն դոլարի: 39,7 տոկոսով կամ մոտ 11 մլն դոլարով ավելացել է բուսական ծագման արտադրանքի արսահանումը: Սարերի եւ աղաբերանների արսահանումն աճել է 35,4 տոկոսով կամ 5 մլն դոլարով: Միաժամանակ, մոտ 20 մլն դոլարով կամ 7,4 տոկոսով նվազել է մեր արդյունաբերության խոշոր ճյուղի՝ հանրապետական արտադրանքի արսահանումը

մթ, կազմելով 258 մլն դոլար: Արսահանվող խոշոր արտադրանքներից նվազել են միայն ոչ թանկարժեք մեթաղների եւ դրանցից դասարանի իրերի արսահանման ծավալները՝ 22 մլն դոլարով կամ 15,1 տոկոսով: Ինչ վերաբերում է ըստ երկրների արսահանման ցուցանիշներին, ապա Երևանում ավելի է աճել դեռի մեր ավանդական շուկայ՝ Ռուսաստան արսահանման ծավալները: Հունվար-հուլիսին դեռի Ռուսաստան արսահանումն ավելացել է 71,8 կամ մոտ 82 մլն դոլարով: Մեր արսահանման մեջ Ռուսաստանը զբաղեցնում է ամբողջի 20,3 տոկոսը: Երկրորդ տեղում արսահանումն է դեռի Բուլղարիա՝ ընդհանուրի 9,5 տոկոսը կամ մոտ 91 մլն դոլար՝ աճը 2,1 տոկոսով կամ 46 մլն դոլարով: Երրորդ տեղում Վրաստանն է՝ արսահանման ընդհանուր ծավալների 8,9 տոկոս կամ 86 մլն դոլար: Դեռի մեր հարեւան երկիր արսահանման ծավալներն այս սարվա 7 ամիսներին ավելացել են 49,5 տոկոսով կամ 29 մլն դոլարով: Այլ երկրներից զգալիորեն ավելացել են արսահանումը դեռի Միացյալ Արաբական Եմիրություններ՝ 5,1 անգամ կամ մոտ 16 մլն դոլարով, դեռի Իրաք՝ 11,4 տոկոսով կամ 8 մլն դոլարով եւ այլն: Կան երկրներ, որտեղ մեր արսահանման ծավալները անգամներով են ավելացել, բայց գումարային առումով դրանք փոքր

են մնում: Կան նաև երկրներ, որտեղ մեր արսահանման ծավալները անցյալ սարի զգալի աճ էին ունեցել, բայց հիմա նվազում են արձանագրում: Այս առումով հասկալից ցավալի է դեռի Չինաստան արսահանման ծավալների նվազումը: Այդպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ արսահանումը արտադրության նվազում են արսահանման ծավալների աճ, արսահանումը առեւտրի բացասական հավելվածի նվազում՝ արսահանման եւ ներմուծման ծավալների միմյանց մոտենում, դասարանի արտադրանքի արսահանման աճ: Մասնաճանաչ դրական երեւույթներ են: Որքան կարևորակալի արսահանման նման տեղերով աճը՝ դժվար է ասել, նկատվում է արտադրության խոշոր մեթաղների եւ արսահանումը խոշոր մեթաղներից: Սակայն, եթե մինչեւ սարվա վերջ տեղերը դադարեցնել, ապա արսահանման արտադրանքի ծավալը կկազմի մոտ 1,7 մլրդ դոլար: Խնդիրը արսահանման նման տեղերի դադարեցնում է նաև առաջիկա սարիներին՝ 4-5 սարի հետ 3 մլրդ դոլարի արսահանման ծավալներին հասնելու համար: Այդ դեպքում արդեն կարող ենք խոսել մեր սննդության եւ մասնավորապես արդյունաբերության մեջ արձանագրված արձանագրված Երևանի մասին, որը զարգացման որակական նոր փուլ կլինի հայաստանի համար: Ա.Մ.

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Անդրադառնալով Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետությունների միջև ռազմական փոխօգնության մասին...

եհ, ինչի չենք ստիպում, չի դիմում, օրինակ ամրապնդում ենք էի՞նք ստիպել, որ դիմեց...

ցից մեկի վրա, ասեմք, գրված է՝ «Հայաստանի Հանրապետության կողմից Արցախի Հանրապետության ճանաչման մասին»...

ՈՂՈՆ ԲԱՆ Է՛ ԵՂԵՂ

Հանրային հեռուստաընկերությունը, ավելի ծիծե՛ Առաջին ալիքը սկսում է իր նոր էթերաբե...

Փաստաթղթերը սենյակներից մեկի դարակներից մեկում են

հարցին, որ եթե դատարան է, ինչն է չի վավերացվում: Հասկանալի է, որ փոխարտգործնախարարը չի խոսել այն մասին...

մարդն է դժվարանում անցնել, էլ ուր մնաց սեխնիկան, այլ ավելի հանգիստ իրավիճակում, այսինքն այնպես, որ եթե Ադրբեջանը դիմի ռազմական ագրեսիայի...

րացնելու ժամանակն ուղղակի դեռ չի եկել, մեծ է սղոստեմ, զոնե ասեն, թե ինչի՞ն: Օրինակ կարելի էր դառնա՞նա՞րդես հայասրարել, որ Արցախի հեռազմական փոխօգնության համաձայնագիր կստորագրվի այն դարագայում, երբ կիրականացվի Երևան-Ստեփանակերտ ինքնաթիռի առաջին չվերթը...

Թասրոնն արգելել է մեծ

Եթե Վիեննայում լինի աշխարհի առաջին մեծությունը, որը կձանաչի Արցախի անկախությունը, չգարձանա՞ր: Բանն այն է, որ ասիական այդ մեծության եւ Արցախի Հանրապետության անկախության օրերը նույնն են՝ սեպտեմբերի 2-ին: Ի դեպ, հենց սեպտեմբերի 2-ին, ոչ թե մայիսի 9-ին, դառնա՞նա՞րդես ավարսվել է Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, որի այս կամ մայիսին...

չինչ մասահական չի լինում, ամառ մասահական չէ, որ թասրոնի արգելման անգլիական օրենքը, որը վաղուց, իհարկե, չէր լայ է հայասրարված, ընդունվել է հենց այն օրը, երբ դարձն անց Արցախը մեծ է հռչակել իր անկախությունը՝ վերջ սալով Ադրբեջանի կազմում ամրապնդելու սովետական ժամանակ սարհինը ձգվող թասրոնին:

Այսպես ամրում ենք, եւ մենք եւ նրանք: Մենք անկախ ենք ամրում, բայց այսպես ենք ամրում, արդեն 25 տարի: Ամեն տարվա սեպտեմբերի 2-ին նրանք չզոհեմ, թե ինչ են անում, բայց մենք համերգներ ենք կազմակերպում, օբեդ, տոնական, եւ լավ ենք անում, բայց փչ ենք անում: Համերգները փչ չեն, միայն համերգներ են փչ: Միայն գիտատեղյակներն ու համերգներ են փչ, միայն գիտատեղյակներ, համերգներ ու տարբեր «կիսադառնական» օբեդանկներում մնալուներն են փչ, եթե անգամ այս ամենին գումարենք մեր ուժեղ ու ամուր բանակը, միեւնույն է, փչ է: Այս 25 տարիներին հենց այս ամենով ենք զբաղված եղել, ու ինչպես համոզվում ենք, փչ է: Այլ բան է մեծ, հեղափոխական բան, բառիս լավ իմաստով հեղափոխական, մի այնպիսի բան, ինչպիսին արեց 1642-ին անգլիական հեղափոխական խորհրդարանը: Թասրոնն արգելել է մեծ, եթե անգամ այն ռուսական թասրոնի լավագույն ավանդույթներով է գործում: Նույն Ռուսաստանը, երբ 2014-ին դառնային օրենքով Ղրիմը կցեց իրեն, իր ողջ տարածքում «արգելեց թասրոնը»՝ Ղրիմի թեմայով, ոչ մի վայրկյան չխաղաց, դերասանություն չարեց... Մենք Ռուսաստանի ուժը չունե՞մք, իհարկե չունենք, բայց մենք ունե՞մք ուժ՝ Ղարաբաղը մերը չհամարելու... Ի դեպ, Ղարաբաղը մերն է, հասկալիս սեպտեմբերի 2-ներին դա չհռչակում: Բա՛նա

Այնպես որ դատարան է, որ շուտով Առաջին ալիքը, անկեղծ ասած չզոհեմ ում օգնությամբ, ում խոստերով եւ ինչպես է ներկայացնելու հայ զինվորի ոգու առանձնահատուկ կերպով, եւ մենք անուշահամ հասկանալու ենք, թե այդ ինչպես է, որ հայ զինվորի ոգու կերպովը տարբերվում է՝ դառնակից՝ ռուս, բելառուս, դազախ, ռազիկ եւ դրոզ զինվորների ոգու կերպովից: Միայն բացահայտելու ենք, ավելի ծիծե՛ Առաջինը, եթե հաղորդում է ներկայացնում, արդեն բացահայտել է, եւ իհմա արդեն մեզ է ներկայացնելու... Տարրինակ մասահականությամբ նույն օրերին, երբ դարձավ, որ Առաջին ալիքը նման հաղորդում-ֆիլմաբար է դատարանը ներկայացնելու, բացվեց Վենեսիկի հերթական կինոփառատոնը: Ի դեպ, այն ի տարբերություն Հանրայինի էթերաբեջանի՝ 73-րդն է եւ ուղիղ 13 տարվա մեծ է Առաջին ալիքի էթերաբեջանը, այսինքն ավելի բան ենք է սեսել եւ ասեմքն է սեսել: Այդ թվում համաշխարհային կինոյի ասոլ Սել Գիբսոնին, ով ներկայացել էր Վենեսիկ... որդես ռեժիսոր՝ բերելով իր վերջերս ավարտած «Խոզի մտք» (Hacksaw Ridge) նոր ֆիլմը, որը բուռն ընդունելության է արժանացել Վենեսիկում, դատարան է ամերիկյան բանակի բարային զինվոր Դեսամոնթ Թ. Դոսսի մասին (դատարանում իրական է): Նա ելնելով իր կրոնական համոզմունքներից՝ հրաժարվում է զենք կրել եւ սղանել թեմաիններին ու սեղափոխվում է զինվորական հասուկ հոստիսալ՝ բուժվելու... Ֆիլմը մեծ էկրաններին կհայտնվի առաջիկա նոյեմբերին եւ անկեղծ ասած եւ առաջիկա նոյեմբերին ավելի մեծ անհամբերությամբ են սղատում դրան, քան Առաջինի հոբեյանական էթերաբեջանին: Բանն այն է, որ նոյեմբերին եւ հնարավորինս մոտիկից ծանոթանալու են մի բանակայինին, եթե ոչ մեծական խնդրի, որի առջև մեր երկիրն էլ այսօր կանգնած է, եւ որը, հասկալիս որի լուծումն ինձ միծե հե՛սաբերել է: Վասի են, որ ոչ միայն ինձ է հե՛սաբերում, թե ինչ է մեծ անել այն տղաների հե՛ս, ովքեր ելնելով իրենց կրոնական համոզմունքներից, հրաժարվում են զենք կրել եւ թեմաում սղանել՝ դատարանի ժամանակ: Պե՛տք է արդյո՞ք նրանց հե՛ս ինչ-որ բան անել... Մինչդեռ Առաջինի նոր էթերաբեջանում մեզ դատարանն են հայ զինվորի ոգու առանձնահատուկ կերպով մասին: Բայց մի՞թե մենք այս առումով խնդր ունենք, արդյո՞ք հայ զինվորի ոգու առանձնահատկությունը մեր Չինված ուժերի այն միակ առանձնահատկությունը չէ՞, որի շնորհիվ հարթել ենք կամ չենք դատարան: Այս, մեծ է խոսել ոչ միայն խնդրների մասին, այլեւ՝ դատարանի. բան լավ, այդ դատարանում հավելեմ, որ «Իմ բանակը» «հայ զինվորի ոգու ծալերը բացահայտող նոր ծագիքը ներառված է Առաջին ալիքի» «Հայրենասիրական հաղորդումներ» բաժնում... Բաժնին էլ հավանաբար մեծ ունի, բան հայրենասեր մի անձնավորություն, որը մե՛տնայում, հասկալիս երեկոյան ժամերին սիրում է լսել Առնո Բաբաջանյանի «Չեղեցկության թագուհին» արդեթանցի Մուսլիմ Մագոմաեւի կատարմամբ: Կամ «Նոկսյուրնը»... Տանն էլ հավանաբար աշխատում է իր նոր գիտական թեզի վրա, որով Հայ զինվորի ոգու սեւությունը արմատալիս կսրվում է հոգեբանությունից՝ դառնալով առանձին գիտություն՝ իր դոկտրինայով, դոկտրինայով, անճո՛ւր:

⇒ 1 Եթե վարչապետի (կառավարության) հրաժարականը հանրությանը չեղելու հերթական փայլ է, ապա մեծ սպասումներ դրվում են նրան: Երբ վարչապետի փոփոխությունից: Շատ երկար սահմանների վարձագիծ է՝ անվստահության, դժգոհության բարձր մակարդակի մի փայլ խաղ իջեցնել անձերի փոխարինումով, առանց մոտեցումների փոփոխության: Պողոսին փոխարինել է Պետրոսը, հետո Պողոսը նորից հեռ է եկել ու Պետրոսի կամ այլ պոպոզստի փոփոխումը նստել: Ու այդպես սահմաններ շարունակ մի օտար պոպոզստի փոփոխումների ամենասարբեր փոխափոխումներով խաբել են հանրությանը՝ ղեկավարելով ու հանրությանը վիճակը դուրսը՝ ինչ չեսկելով:

Արդյունքը եղել է հասարակության լայն շերտերի դժգոհության հսկայական փայլունը, որ երբեմն զարնանային գեղ է դառնում, անգամ... ամսականություն, 5 մլրդ դոլարից ավելի ղեկավարության փոփոխություն, գոյատևման կենսակերպ: Միթե մի նոր, ավելի մանրամասն կոնսերվացիա է մտածվել, թե՞ այնուամենայնիվ, հոլիվուդյան իրադրություններից հետո կես-բերան ազգային համաձայնության կառավարություն խոստացած Սերժ Սարգսյանը կատարում է իր խոստումը: Միգուցե արտաքին ուղղորդման ինչ-որ երակ էլ կա՝ նոր հա-

նացնել մի օտար՝ միջին աշխարհի չկատարված փայլեր, որոնք մասնավոր վարչապետներին ու նրանց թիմներին թույլատրված չէր իրականացնել մի կողմից, մյուս կողմից էլ նա չէր կարող իր միջավայրի դեմ դուրս գալ: Բացի այդ՝ Հայաստանում ամեն ինչ ուղղագիծ, վերելից, առաջին դեմքից եկող կամարահայտությամբ է իրականություն դառնում, իսկ ինքնագործունեությունը չի ներվում ոչ մեկին: Եթե անգամ ուղղագիծը չի ստացվում՝ օբյեկտիվ դատարաններով, կամ առկա դիմադրությունը հաղթահարել չկարողանալու դատարանով, սա ես նույն ուղղագիծ թերությունների մեջ է մտնում: Գումարովում է մատուցել սահմանափակ սնտեսական ծանրագույն իրողությունները բխող նեղակող, եւ մասկերն ամբողջանում է: Ակնհայտ է, որ ժողովուրդն այս կերպ այլևս չի ցանկանում ապրել, իսկ մոտեցող ընտրությունները կարող են սառը լուրացում դառնալ իշխանությունների համար, այնպես որ նրանք ստիպված են մի փոքր փոխել վարձագիծը, որոշ փոփոխությունների, այնուամենայնիվ, գնալ:

Եթե դիտարկենք նոր օրենսդրությունը, ըստ որի Ազգային ժողովը կառավարություն է ձեռնվորվելու, ապա անկախ նրանից, թե ով է կառավարողը, անկախ նրանից, թե ով է ինչ նպատակով էր գործարար-

ված ուժերի հրամանատարն է լինելու (այսօր լիազորությունից մեկ մարդը կարող է ել գոյություն): Նոր վարչապետին նոր ԱԺ-ն գումարման առաջին օրերին անհաղաղ դեմ է ընդդիմում մեծամասնության ներկայացմամբ, դեռ ֆանտոզա ժամկետում էլ նոր վարչապետին ԱԺ դեմ է ներկայացնող իր ծրագիրը: Անգամ այս օրենսդրական նորմերից է դարձ դառնում, որ այդ վարչապետը չի կարող լինել այժմ նոր վարչապետի թեկնածու համարվող Կարեն Կարապետյանը: Նախ՝ եկող սարվա նոր վարչապետի ծրագիրը ամիսներով դեմ է նախադասարարության, ինչպես, ի դեպ, վարչապետի թեկնածուությունն է երկար նախադասարարության (դա մերոնք արել են՝ օրենսդրությունը ձեռնարկ կոնկրետ մարդու հագով), ֆանի որ նա է լինելու փաստացի երկրի առաջին դեմքը, դա չի կարող լինել երկրից իջած մեկը, որը նոր դեմ է նստի, ծրագիր գրի: Իսկ հիմա ով էլ նշանակվի վարչապետ՝ նա նախորդ, արդեն ընդունված ծրագիրն է կատարելու, կամ դրանից բխող ծրագիր է ներկայացնելու ԱԺ:

Մի խոսքով՝ ամեն ինչից երեւում է, որ նախընտրական եւ անցումային վարչապետ է գալիս, որը դեմ է ընտրողներին առաջարկի փոփոխություններ, նոր, չանվանարկված նախարարներ բերի, գրավի հանրությանն այնպես, որ վերջինս հավասար-

Սերժ Սարգսյանի...

⇒ 1 Եթե նախագահի նպատակը իսկապես լայն կամ խորը համախմբում կամ համաձայնություն ստեղծելն է մեր երկրում, ապա միանշանակ կարող ենք փաստել, որ բոլոր նախորդ փորձերը արդյունք չեն սվել: Նման բան սեղի չի ունեցել եւ չէր էլ կարող սեղի ունենալ:

Անհնար է, որ հասարակությունն ամբողջությամբ համախմբվի իշխանության շուրջ կամ համամիտ լինի իշխանության հետ: Զաղափական ուժերի ստացած ձայների հանրագումարը ամենեւին էլ չի նշանակում, որ այդ ուժերի հետ իշխող ֆաղափական ուժի ստեղծած դաշինքը նույնությամբ արտացոլում է նրանց ընտրողների սրամարտությունները: Համազգային համախմբում այնպես, ինչպես եղավ արդիվ առաջին օրերին, հնարավոր է միայն մեծ ղեկավար: Այլ դարազայում, ժողովրդավարական երկրում, դա անհնար է: Իսկ մեզ, կարծես թե չենք հայտնաբերել, որ վերադառնում ենք կոմունիստական 99 տկոս կողմ ձայներ աղա-հովող ֆաղափական համակարգին:

Զաղափական դաշինք, իշխանության եւ ընդդիմադիր ֆաղափական ուժերի հակընդդեմ ֆարձառությունը հասարակությանը բաժանում է մի ֆանի մասերի: Այլ հարց է, իհարկե, որ ֆաղափական դաշինքը դեմ է սարվա ֆաղափական գործընթացների շրջանակներում, այդ ոչ թե զինված ելույթներով կամ հեղաշրջումներով, ղեկավարությունը եւ մեր գոյությունը վստահելով: Սակայն որեւէ դարազայում, ֆաղափական համակարգը չի կարող լինել միակենտրոն, ինչը հաստատված գիտական է Սերժ Սարգսյանը: Այդ դեպքում, որն է դարձրաբար ֆաղափական դաշինքը վերաճեման իմաստը: Պատասխանը դարձ է՝ իշխանության ղեկին մնալը: Սերժ Սարգսյանը մեծ ձեռք էր ել ղեկավարած ֆաղափական ուժի համար առաջինը է իշխանության ղեկավարումը: Ընդունելով ձեռք է սա: Չուս իրավական առումով, եթե օրենք չի խախտվում, ապա՝ այդ: Զաղափական դաշինքի առումով նույնպես ընդունելի է: Խնդիրն այլ է՝ ինչպե՞ս է դա ազդում երկրի ֆաղափական եւ սնտեսական կայունության վրա: Միանշանակ վաս:

Տղապետությունն այնպիսին է, որ չկարողանալով աղախովել բարձր սնտեսական աճ, չցանկանալով դրա համար գնալ ցավոտ, բայց անհրաժեշտ փայլերի եւ բարեփոխումների, որոնք կարող են սվալ դաշինքը հարվածել բնակչության այս կամ այն խավին, բայց անհրաժեշտ են սնտեսական զարգացման համար, ձգտելով բավարարել բոլոր դժգոհությունները՝ անկախ դրանց օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ լինելուց, ամբողջապես լիցնելու համար զոհելով իր իսկ նշանակած վարչապետներին, այսինքն, ի վերջո, չունենալով իր իսկ հայտարարած, բայց այդպես էլ անհայտ մնացած նպատակներին հասնելու ռազմավարություն, Սերժ Սարգսյանն ընտրել է սակսիական փայլեր կատարելու եւ դրանց միջոցով ֆաղափական իշխանությունը ղեկավարելու ճանապարհը: Գնալով, որը երկրի եւ ժողովրդի համար, սակայն, փաստացի ճանապարհ է դեմի անհայտություն:

Պողոս-Պետրոսի սինդրոմ

վանական վարչապետը (Կարեն Կարապետյանի անունն է շուրջապատում), կոնկրետ երկրում դառնում ու թիզնենում ունի: Իհարկե, լրացվածից անմիջապես վերցնում են դասը եւ զարգացնում թեման՝ ըստ նպատակահարմարության, հիշելով էլ Ս. Սարգսյանի ակնարկն ազգային համաձայնության կառավարություն ունենալու վերաբերյալ, եւ նախընտրական ներկա ժամանակի հրամայականները: Հոլիվ Արախանյանն էլ իր հրաժեշտի ելույթում ներառություններ անելու բազմաթիվ ձեղեր է թողել՝ ընդհանուր նոր մոտեցումներով հասարակությանը համախմբելու եւ բազմաշերտ ու բազմադեմ կոռուպցիայի դեմ համադարձակ դաշինքի մասին խոսելով:

Սակայն ընդամենը կես սարի հետո նոր խորհրդարանական ընտրություններ են...:Ու հանգիստ կարելի է խոսել, իսկապետ, մատն այն մասին, որ վարչապետի (կառավարության) հրաժարականն ընդամենը խորհրդարանական առաջին ընտրություններին նախադասարարության սրամարտության մեջ է: Չմայած՝ եւ սնտեսության, եւ սոցիալական վիճակի առումով բոլոր նախադրյալներն են առկա կառավարություն փոխելու համար: Անգամ երեկ հրաժարական սված վարչապետն էր ասում, թե հասարակությունը մնաց բեռնազանգ, չնայած դատարանները փնտրում էր «ախարհաֆաղափական, արտաքին սնտեսական ու ռազմական մարտահրավերներով սնվող առկա սարաձայնությունների», ու ոչ թե կլանային-օլիգարխիական, նրան սերտաձած դատարանական համակարգի մեջ:

Բայց, այնուամենայնիվ, նախընտրական սրամարտությունն ավելի հավանական արգումենտ է, եթե նկատի առնենք, որ հայրենի իշխանություններն այդպես էլ միմյան հիմա կամ չեն դրսևորել որեւէ բան անմասաղետ փոխելու, իսկ այդ անելու համար իրերի ներկա դրությամբ, եթե ամենահաջողված սնտեսությունն ունեցող երկրի ամենահաջողված վարչապետն էլ նշանակվի, չի կարողանա բան փոխել՝ մի օտար առարկայական դատարաններով դայմանավորված՝ համակարգ, համակարգային մոտեցումներ փոխելու որեւէ նշան չի երեւում, վերելում արդեն ասել ենք: Այսինքն, զուտ նախընտրական սրամարտությամբ, արտաքին երեւութականությունն աղախովելու համար գոնե, երեկ դեմ էր բերվել նոր մարդիկ, ովքեր փոփոխությունների դատարան կստեղծեն, մի ֆանի ամսում կընդունեն ու կսկսեն իրական-

ծել «Սասնա ծռերին» (երեւութապես, ի դեպ, կարող է թվալ, թե նրանց ասած ազգային համաձայնության կառավարությունն է ստեղծվում), ապա իշխանության շարունակականությունն աղախովողը արդեն դեմ է հիմա բերել այն մարդկանց, որոնք եղանակ կստեղծեն, հանրության վստահության վերականգնման փայլեր կանեն, ապա եւ նոր Ազգային ժողովը, կառավարությունը կձեռնվորեն: Սակայն եկող սարվա վարչապետը դատարանի չէ, որ այժմ նշանակվելիք անցումային վարչապետը լինի: Այնպես որ՝ այն, ինչ գոնե ՉԼՄ-ների առումով սենսացիա է, որոշ վերլուծաբաններ էլ կարող են սղոցնել ազգային համաձայնության կառավարության ձեռնվորման գաղափար որդեկ դարձադրելու մեջ:

Նոր Սահմանադրությամբ Հայաստանի նախագահի նախագահության ժամկետն ավարտվում է 2018-ին, իսկ խորհրդարանական ընտրություններն 2017-ի զարնան են:Նոր ԱԺ-ն դեմ է գործել սկսի հիմն ԱԺ-ի լիազորությունների ավարտի վերջին օրը: Մի խոսքով՝ նոր խորհրդարանական ընտրություններն եկող սարվա արդիվ սկզբին են, այսինքն՝ կես սարի հետո: Դե իսկ նոր ընտրող Ազգային ժողովը, լիազորությունների ժամկետն սկսվելուց հետո եռօրյա ժամկետում վարչապետ է նշանակվում Ազգային ժողովի ընտրություններում հաղթած կուսակցության կամ կուսակցությունների դաշինքի ներկայացրած վարչապետի թեկնածուին, որին Ազգային ժողովն ընտրում է անվանական փեռարկությամբ:

Պարզ է, որ այդ նոր վարչապետը, որ նոր Սահմանադրությամբ օժտված է սուղեր լիազորություններով, չի կարող այս օրերին նշանակվելիք վարչապետը լինել: Կարեն Կարապետյանին, օրինակ, դատարանը նրան եւ անսահմանափակ այն լիազորություններով, որով մեր Սահմանադրությունն է օժտել եկող սարվաից մեր վարչապետներին: Երկրի սիմվոլիկ նախագահին ամեն ինչ արդեն այդ սուղեր վարչապետն է առաջարկելու. առանց նրա ոչինչ սեղի չի ունենում՝ ոչ զինված ուժերի հրամանատարի ու հրամանատարության, ոչ դեպի անտերի նշանակում, ոչ դիվանագիտական աշխատանքի շարունակում, նա է գլխավորելու ազգային անվտանգության խորհուրդը, զինված ուժերի կիրառման մասին իր կառավարությամբ որոշում է ընդունելու, դատարանի ժամանակ էլ զին-

փոփոխություններին եւ խորհրդարանական ընտրություններին ձայն սա այն ուժին, որն այդ փոփոխությունների առարկայացումն արդեն սկսած կլինի: Այսինքն՝ ճամփա հարթող վարչապետն են բերում: Եթե, իհարկե, էլի ենք կրկնում, արտաքին սեղանողի գիտնել չեն փորձարկվում մեր գլխին, որից ոչ մի լավ բան չի կարելի ակնկալել:

Մյուս կողմից՝ դեռ չկա այն հարցի դատասխանը, թե այսօր աս լիազորությունները ոնց է կիրառելու նորընտիր խորհրդարանի առաջադրած վարչապետը, ով էլ նա լինի, եթե դեռ մեկ սարի այդ լիազորությունների զգալի մասը դեռնա միմյան 2018 թվականը գործող նախագահինն է:

Գումարած՝ երկրի նոր նախագահի կողմից իր դատարանը սանձնելուց հետո, 2018 թվականին կառավարությունը կրկին հրաժարական է սալու՝ նոր առիթ սալով էլի մի ուրիշ անձի վարչապետ դարձնելու: Այսինքն՝ միայն օրենսդրությամբ, սեսականորեն, եկող երկու սահմանի ընթացքում կարող ենք նվազագույնը երկու վարչապետ ունենալ: Լավ, էլի, էլ ո՞վ չի ախտատվ վարչապետ: Ընդհանրապես՝ մի օտար օրենքներ գործելու են նոր նախագահի ընտրությունից հետո:

Այսպիսի խուճուճ օրենսդրությամբ գանազան նախընտրական ու հեղաշրջական հնարներ մտածելը սեղանիկայի խնդիր է, այդ թվում՝ վարչապետ ու կառավարություն փոխելը, իսկ թե իսկապես իշխանության ճյուղերի սարաձայն կլինի առաջին խորհրդարանական ընտրություններից հետո, ինչպես նոր կարող դատարանած ուժերն են կարծում, թե՛ ամեն ինչ թղթի վրա կլինի միայն՝ ֆիչ ժամանակ մնաց դիտարկելու:

Որդես վարչապետացու շրջանառվող Կարեն Կարապետյանի անվան հետ կապված էլ կարող ենք ասել, որ նա, այդ, նոր մոտեցումների մարդ է, աստ լուծումներ նա ավանդականից սարբեր է տեսնում, դրա համար ժամանակին լրացվածից անմիջապես լավ կազակերպում էր նրա դեմ արժանաբար: Սակայն ամբողջ խնդիրն այն է, թե որտեղից է գալիս այդ մարդը, որ երկրում հեղաշրջություններ ու թիզնենում ունի. չենք գտնում, էլի, երկիրը ներսից մանրամասն սիրող, սեղի մայնությունը կրող մեկին, հա՛: Մի ինտրիգ էլ կա՝ Կարեն Կարապետյանը եւ Ռոբերտ Զոչարյանը նույն գոյություն են, մանկության ընկերներ: Իսկ Ռոբերտ Զոչարյանի վերջին հարգարկյոց երկու օր առաջ չի խոսում այն մասին, որ նա հանգստացել է եւ կառավարման վերադառնալու իր ցանկությունները հանգցրել:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պատանակման գիտությունների դոկտոր

Յուրաքանչյուր հասարակության համար սեփական դաստիարակման ինքնակրթությունը խիստ անհրաժեշտ է: Իսկ դաստիարակման ուսումնասիրությունը, որն է դասնագիտության կոչումն ու առաջնությունը, կարող է այն իրականացնել բացառապես անցյալում ստեղծված իրադրությունների մասին դաստիարակման վկայող իրենց ամրագրությունների, վավերագրերի, բուհային կրթության հիման վրա: 1794 թ. լույս տեսած հայ առաջին «Ազգարար» դասագրքի հրատարակիչը 19-րդ դարի կեսերից դասնագիտության համար անփոփոխելի ու անհաղթելի կարևոր դարձան նաև դաստիարակման մասին հրատարակված նյութերը: Իսկ երբեմն էլ, երբ մնացյալ տեսակի աղբյուրները

մնալով՝ Գ. Յանիկյանն այդ ընթացքում հանգեց եզրակացության, որ վրեժն ու սարիների ընթացքում կուտակված ցասունը հարկավոր է այնպիսի ձեռքով արտահայտել, որ այն «լսելի» դառնա համայն մարդկությանը: Որ սփոփ համաժառանգաբար հանրությանը կրկին անդրադառնալ Հայկական հարցին:

ԱՄՆ-ի Լոս Անջելեսից 100 կմ հեռու գտնվող Սանտա Բարբարա քաղաքի «Բալթիմոր» հյուրանոցի բուհային կենտրոնից մեկուկես ամիս 13 կրակոցներով, որոնք գեղեցիկ արվեստով ԱՄՆ-ի Լոս Անջելես քաղաքի թուրք հյուրասու Մեմորիալ Բայթերի հիմնադրամի կողմից «հայ անհատի դաստիարակման» էլ նշանակություն ունի հայ ազգային-ազատագրական դասագրքի նոր շրջանը: Կրակոցը մի քանի րոպեի հեղինակ 78-ամյա Գ. Յանիկյանն էր, որ հետք բանից ուղարկված ձայնագրության մեջ դիմել էր բացառապես, թե ինչու է դիմել նման փայլի. «Հայկական դասը ինձ հա-

1975թ. հունվարի 20-ին Բեյրութում՝ Եկեղեցիների համաժառանգաբար խորհրդի գրասենյակի մոտ ռուբրիկայից հանդիպելով: Գործողության դաստիարակման օրը: «Գործողության օրը» համարում է 1990թ. դեկտեմբեր, ԱՄՆ-ի իրականացրեց շուրջ 300 զինյալ գործողություն աշխարհի սարքեր երկրներում, այդ թվում Արևմտյան Հայաստանում, Անկարայում և Սամարում):

«Հոլանդացի» էր, որ հայ է, մի առիթով շեշտել է Յանիկյանը, իսկ ամեն ազգի աղաքամ իր ձեռքում է, և դաժան թուրք դիմադրության և իր գործած ուղղակիությունների համար: Արդ վերջին իմ դարձած արդարության ու ազատության դրոշմերը, դիմելով երիտասարդությանը՝ գրում էր Յանիկյանը, «և ավելի բարձր դաս էր ավելի հեռու սարք» (Հոլանդացի կասարկած են Գ. Յանիկյանի «Նորասկի և ճանաչություն» գր-

Երդողանի ֆանդակագործը

Թուրք ֆադակագործներից մեկը, որոն ժամանակ առաջ, Թուրքիայում հայտնի ֆանդակագործ Նուհ Աչընին դաստիարակել էր ֆանդակել երկրի մախաբահ Երդողանի արձանը: Մեկ ամիս անց դարձավ Աչընը դաստիարակել է արձանը, որը կառուցվեց 2 տոննա և ունի 4 մետր բարձրություն: Սակայն Թուրքիայում ստեղծված հեղափոխության փորձի դաստիարակ ֆադակագործ Աչընը դաստիարակել է, որ այսօր ֆանդակը «մնացել է իր վրա», ֆանդի որ դրա հետևից ոչ ոք չի գալիս: «Ես այն սեղանի վրա եմ իմ արվեստանոցի դիմաց», ասել է Աչընը: Ի դեպ, վերջինս Թուրքիայում հայտնի է որդես կենդանիների արձանների հեղինակ, մասնավորապես Երդողանը դարձավ Աչընի ֆանդակագործի մարդու արձանն է, մինչ այդ նա ֆանդակել է բացառապես վայրի ել ընթացի կենդանիների արձաններ:

Թափուր դաստիարակման ՎՊԿ-ում

ՎՊԿ գլխավոր ֆաբրիկայի Նիկոլայ Բորոյուսով ՍՍՍՍ լրացված գործակալության հետ զրույցում հայտնել է, որ հոկտեմբերի 14-ին Երևանում ստեղծված ունենալու ՎՊԿ խորհրդի միջոցով, որի ժամանակ ընթացվել է կազմակերպության նոր գլխավոր ֆաբրիկայի: Ըստ Բորոյուսովի նոր գլխավոր ֆաբրիկայի մեծ է լինի Հայաստանի ներկայացուցիչ: Թե ո՞վ կունկրես, Բորոյուսովը ղեկավարել է դաստիարակման:

Այնպես, որ եթե դուք ցանկանում եք դառնալ ՎՊԿ գլխավոր ֆաբրիկայի և կամ, եթե ձեզ վերջին օրերին դաստիարակել են արել դաստիարակման բարձր կամ միջին դաստիարակ, ապա կարող եք դիմել ՎՊԿ, կամ նաև կարել կազմակերպության էլեկտրոնային էջին, դաստիարակող նշանակվել, որ հայ է և ցանկանում եք դառնալ ՎՊԿ-ի գլխավոր ֆաբրիկայի:

Իսկ եթե լուրջ, ապա դժվար է ասել, թե ՎՊԿ-ի գլխավոր ֆաբրիկայի մասին ստանձնելը Հայաստանի համար հնարավորություն է, թե՞ լուծ:

Ինչի՞ց է հոգնում դաստիարակողը

ԲՀԿ-ական դաստիարակող Հայկ Խաչատրյանը կայրերից մեկին հայտնել է, որ իմնը չի դաստիարակում հաջող խորհրդարանական ընտրություններում առաջադրվել որդես դաստիարակողի թեկնածու, ֆանդի որ հոգնել է ֆադակագործությունից է դաստիարակող լինելուց: Նա հասկանալի է, որ իր հոգնածության դաստիարակման այն է, որ կունկրես «խորհրդարանում մեծ կշիռ կզկա»: Փաստորեն դարձավ Խաչատրյանը, գուցե ակամայից, բացահայտել է, թե ինչու են իմնը ել իր նման մի քանի Աժ դաստիարակողներ խորհրդարանում հիմնականում լուր նստում են, հարցեր չեն արվում, ելույթ չեն ունենում, եթե խոսում էլ են, ապա միայն կողմնակցությամբ հետ... Բանն այն է, որ այս մարդիկ, ցանց հնարավոր է, ոչ թե ասելի չունեն, այլ դաստիարակում հասկանալի են, որ իրականում Աժ-ն իրենց սեղը չէր, ֆանդի որ իրենց սեղն այնտեղ է, որտեղ մեծ կշիռ կա:

Ի դեպ, անկախ նրանից դաստիարակող եք, թե՞ վարսավոր, կռվելիս մեծ կռվել: Ի սարքերում սովորական կռվին, մեծ կռվի միջոց օգտակար է առողջությանը՝ բոլոր առումներով:

Վրացիները կարողանում են թռնել

Նոյեմբերից Վրաստանում սկսվելու են գործել օդային օդանավները: Այժմ Adjara Group ընկերությունը ստանում է թիջների թույլտվությունը, որն անկասկած կլինի և նոյեմբերի 15-ին Վրաստանում կարող են օդանավները սկսել ու օդ բարձրանալ: Ընկերության մարտնչությանը մասնակցում են գնալիս ֆադակագործությունը և խոսք է սկսել, որ օդային օդանավի Վրաստանի ֆադակագործներից են երկրի հյուրերից ամենաինչ էլ «սիեզերական» ծախսեր չի դաստիարակ: Ի դեպ «օդանավներ», որոնք փոքր ինքնաթիռներ են, ութսեղանոց են և արտադրված են ամերիկյան Beech Aircraft ընկերությունում: Դրանք արդեն իսկ վրացական ընկերությունը ձեռք է բերել:

Ժամանակին, երբ Հայկական ռադիոյին հարցնում էին, թե ինչու հայերը սիեզեր չեն թռչում, ռադիոյին դաստիարակում էր. «Եթե հայերը թռչեն սիեզեր, ապա վրացիները մախաբահ կդառնան, իսկ Կովկասն էլ կմնա արքայազանիցներին»: Բայց սա ժամանակին էր, հիմա, հասկանալի արձանով հայրենական սրամտորդի, այդ թվում օդանավների վիճակը են մասնավորապես զարգացման միջոցները, ավելի ճիշտ՝ դրանք բացառապես, նախանձից դաստիարակում հայերն են:

Պատասխան՝ ՀՈՒՄԿ ԱՅԾԱՆԸ

Պատանակման գիտության համար անհրաժեշտ ու կարևոր աղբյուր

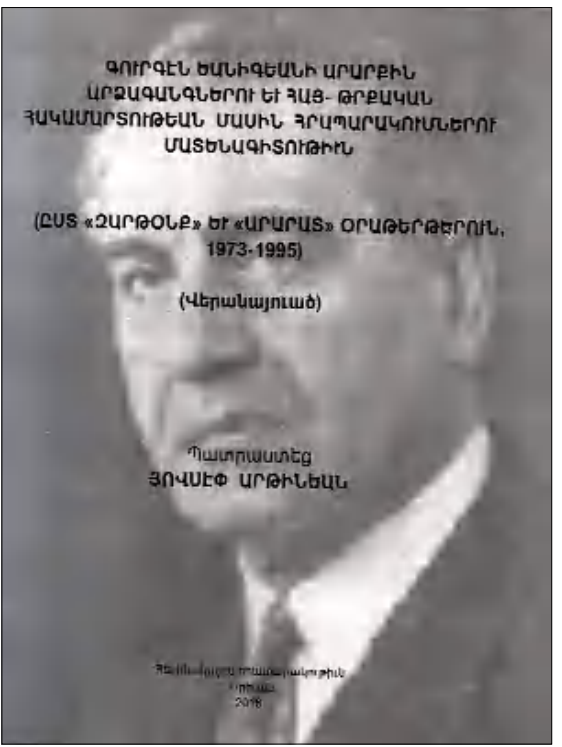
«լուծում են» կամ չեն դաստիարակվել ու մեզ չեն հասել, մասնավորապես հրատարակումները բարձրանում են կարևոր գրավոր սկզբնաղբյուրի մակարդակի և դառնում անփոփոխելի:

Հանդգնված են, հարգարժան Հովսեփ Արթինյանի կողմից հենց այս կարևոր գաղափարի ամբողջական ըմբռնումն է ելակետ դարձել, որ ձեռնարկել «Գործելու Եանդակագրի արտադրման արձագանգներում և հայրենական հակամարտության մասին հրատարակումներում մասնագիտություն» (ըստ «Չարթուն» և «Արար» օրաթերթերում, 1973-1995) վերանայված հրատարակությունն իրականացնելու համար:

Մեր նորագույն օրացանկի Թեղիյան Գործելու Յանիկյանի դժվարին փորձություններով լի ճակատագիրը հար են մասնագիտություններից մասերի աղբյուր կյանքին: Գ. Յանիկյանի մասին ցանց է գրվել (հանդգնված են, դեռ էլի է գրվելու), ուստի անհրաժեշտություն չեն տեսնում կրկնվելու: Ուղղակի նշում, որ նրա միանգամայն գիտակցված, նախապես ծագված ու ինչ-որ սեղ նաև հերոսական արարք է այն էլ այդ սարիում, արժանի է խորին ակնածամբի և ամենաբարձր գնահատման: Արար, որով կարելի է հղատանալ և սերունդներ դաստիարակել:

Նյութերի այս ժողովածուն նվիրված է սփյուռքահայ նշանավոր գործիչ, ազգային դաստիարակող նվիրյալ Գործելու Յանիկյանի կասարած հերոսական արարքն ու դրան սարքեր սարիներին գնահատման դաստիարակման համարում եղած արձագանգներին, որոնց մեծ մասը թարգմանվել է հայերեն ու տպագրվել նաև Լիբանանում լույս տեսնող «Չարթուն» և «Արար» օրաթերթերում:

Վաղ սարիից անցնելով իր սերնդակից արեանահային բաժին հասած փորձությունների միջով և ամեն անգամ հրաժարվել կենդանի

փից, Ե., Տիգրան Մեծ հր., 1999):

Գ. Յանիկյանի մասին երկար կարելի է գրել: Աղբյուրներն էլ փչ չեն, սակայն դրանց շարժում իրենց ուրույն սեղն ունեն և որոն իմաստով անփոփոխելի են լիբանանահայ մասնավորական, շնորհալի լրագրող և նյութահավաք Հովսեփ Արթինյանի վերջին վերահրատարակած ժողովածուն, որը սարիների ժառանգում և հետևողական աշխատանքի արգասիք է: Լիբանանյան մի քանի դաստիարակողների աշխատակցած, «Չարթուն»-ի փոխ և 1994-2008 թթ. «Սփյուռք» դաստիարակող խմբակիցն ու «ԱՄՆԱ»-ի համար նրա արտալույսին արդեն դաստիարակություններ կարդացողի համար իր իսկ խոստովանությանը, հեշտ գործ չի եղել: Ավելին, այսֆան մանրակրկիտ և հրատարակված նյութերի բազմակողմանի լուսաբանություններով ներկայացնում, հետազոտական աշխատանքի երկարամյա փորձ ունեցողիս համար, միանգամայն ըմբռնելի է, թե ինչպիսի եռանդ ու ջանք, ամեն գիշերներ են ամողայման սեր ու կասարած գործի կարեւորության զգացողություն է անհրաժեշտ: Այնպես որ, թերթային այս փոքրիկ հրատարակում-գնահատման փորձը թող ներկայանա որդես դաստիարակող շնորհակալական խոսք, գնահատման փորձ կասարված հիմնականով, կարևոր ու դաստիարակող համար որդես փաստացու աղբյուր ներկայացնելու համար: Կարծում են միանգամայն սեղն է ասել՝ վարձի կասար, սիրելի Հովսեփ Արթինյան: Իսկ մեր երիտասարդներին մասնագույց անելով սույն աշխատանքը հուշել ու հորդորել, որ նույնը կասարեն «Ազգակ» և այլ դաստիարակումներում լույս տեսած նույն և այլ կարևոր թեմաներով հրատարակումների դեպքում ևս:

05.09.2016

ԱՎԻԿ ԻՍԱԳԱԿՅԱՆ

Սկիզբը՝ նախորդ համարներում

Ինչդեռ որ ներգաղթն ունեցավ մի ֆանի ալիք, այնուհետև եւ արագազորը: Ինչդեռ ասացինք՝ ամեն ինչ սկսվեց Խրուչչովից, երբ 1962 թ. Երեւան ժամանեց Ֆրանսիայի արտաքին գործերի նախարար Պիոնոն: Նա ցանկություն հայտնեց հանդիմել Ֆրանսիայից հայրենադարձածների հետ՝ ղայնանավորված վայրում, Թունանյանի թանգարանի սանդղակների վրա: Ֆրանսահայ հայրենադարձները աղմկայից ցույց կազմակերպեցին, որի վկան հենց իմքը Պիոնոն էր: Ետքաձին նա Մոսկվայում հանդիմում է Խրուչչովին եւ նրան հանձնում մեր փառաբանների ցույցի ղեկավար (բողոք-դիմումը): Եվ Խրուչչովը հաջորդ արվանդից թույլ է տալիս, որ ֆրանսահայերը արագազորեն Ֆրանսիա: Այսպես ամեն ինչ սկսվեց, եթե ճիշտն ասենք, ֆրանսահայերից-Պիոնոյից-Խրուչչովից... Այնժամ ծագեց ներկայիս «9-րդ ալիքի» առաջին հոսքը: Հավանական է այն դիտել համարել 1963-1966 թթ., երբ Հայաստանից սկսեցին հեռանալ առավել զարգացած «կառնիստական» երկրներից եկածները՝ ամերիկահայերը եւ ֆրանսահայերը: Մասնա արագազորի առաջին ձեռնարկներն էին, սակայն ինչդեռ որ այն սկսվեց Խրուչչովյան ձեռնարկ օրով, այնուհետ էլ վերջացավ Խրուչչովին գահընկեց անելուց հետո: Նիկիտա Սերգեևիչը իրականում առաջադեմ մարդ էր, նրա օրով, ճիշտ է, հեռադիմումն էր, եւ գրական նշանակալից դեմքեր, ինչդեռ օրինակ 20-րդ դարի ռուս մեծագույն բանաստեղծներից մեկը՝ Բորիս Պաստերնակը, որի ստեղծած «Դոկտոր ժիվագո» հանձարեղ վեպը արժանացավ Նոբելյան մրցանակի, սակայն Խրուչչովը «սիդեց» բանաստեղծին հրաժարվելու մրցանակից, հակառակ դեմքում նրան սղառնում էր վարանդիություն Ռուսաստանից:

Սակայն Խրուչչովը մարդկանց չէր գնդակահարում կամ արտաքին Սիբիր:

Խրուչչովին փոխարինեց անփոխարինելի Լեոնիդ Խլիչը: Վերջինիս օրով «ֆիչ մը վեր ֆաշիստ «Երկաթե վարագույր» նորեն վար ինկավ»:

Եվ սկսվեցին լճացման սարիները: Հարկ է ասել, որ 1973-1979 թվականներին՝ Մեծ հոկտեմբերի 60-ամյակին ընդառաջ, դյուրացավ երկրից ելնելը, առաջացավ ետդարձի «2-րդ ալիքը», երբ մեր մնացած փառաբաններից շատերը՝ Հունաստանից, Եգիպտոսից, Լիբանանից, Սիրիայից նորից ոսփ ելան՝ գորագրվելով «Երթալը ճիշտ է» կարգախոսին: Հենց զգալի, որ գնալը կամ գնալու ցանկությունը առաջ չի բերի հալածանքներ, բռնություններ, գնացողների ցուցակներն ընդլայնվեցին: Բայց «2-րդ ալիքի» մասնակիցները հիմնականում էլի «մեր փառաբաններ» էին: Տեղացիները դեռ տեղներից չէին ցարժվում, բացառությամբ էին կազմում փառաբանների հարսներն ու փեսաները: Իսկ «3-րդ ալիքը» համարյա կործանիչ էր, այն վրա հասավ սովետի կործանման փոթորկից եւ սկիզբ առավ Հայաստանում ՀՀԿ-ի իշխանության գալով՝ 1991 թվականից եւ Եւրոնական կազմակերպության անդամակցելով մինչեւ 1999 թվականը: «3-րդ ալիքի» մասնակիցները արդեն առավել չափով տեղացիներ էին, որոնց կարելի էր առանձնացնել երեք հասարակական շերտերի:

Առաջին. Սովետի փլուզումով դառնուցից, այսինքն՝ կերակրասպասարկից հեռու մնաց չինովնիկա-նոմենկլատուրային խավը եւ նրանց ժառանգները:

Երկրորդ. ՀՀԿ-ի օրով հարսացածները, որոնց գումարակցին եւ Սովետի օրով կա-

ռիսալ դիզածները, այսինքն՝ բացարձակապես հարուստ խավը, որը փախչում էր կախարհից երկրից, ծրագրելով ԱՄՆ-ում վայելել թալանածը: Եվ այսպիսիների համար գնալը հեշտ էր:

Եվ վերջապես երրորդ. բացարձակապես ընչազուրկ, աղքատ, բանկի եւ «սոկոսի» մամլիչի սակ ընկածների խավը, որոնք Լուս Անջելեսի տոմսի դիմաց կտան իրենց տունը կամ թե կրկին «սոկոսի» սակ տուն կառնեին, միայն թե գնային «այս երկրից»: Եվ այսպիսիների համար գնալը դժվար էր, քանզի ոչ ոք չի սիրում «աղբափ հարսին»: «Երթալու» այս տեսնումը 1999 թվով դժբախտաբար չավարտվեց, այլ համաճարակի բռնկումից կարծես անցավ ֆրոնդի վիճակի:

«Անի» հյուրանոցի առաջին հարկի սրահի հարձակված սրահում տեղյական դեմ նստած գրուցում ենք: 1992 թվականն է: Չորս հոգի ենք, անունները չեն ուզում տալ, քանզի որ դա այնքան էլ էական չէ, էականը հայացքներն են, տեսա-

-իսկ թողնողն ո՞վ էր: Ես օրինակ, ինչդեռ եւ հայրս, (երկրից դուրս գալու իրավունք չունեցող) էինք մինչեւ 1987 թվականը, մինչեւ Գորբաչովի գալը... Եթե մարդիկ համոզվեին, որ կարող են գնալ եւ ես գալ, ապա լուրս մարդ մեզանց չի լինի Հայաստանը, - այդ էլ իմ կարծիքն էր:

Բանաստեղծը թե՛ էլ ո՞վ մնաց, որ չգնաց, Երեւանում դասարկվել են ներգաղթած հայերի ամբողջական «փառարկական» թաղամասեր: Նրանց անուններն անգամ էլ չեն արժանանում՝ Արաբկիր, Բուքարինա, Այգեստան, Կիրգա: Պարզ է, եթե Ամերիկայում ավելի լավ չլինեք, ինչու դիտել Հայաստանը հազարներով լինեք: Անգամ անեկորոս հորինած են.

«Եթե հոս լավ է, հոն վատ է, ապա ինչո՞ւ կըսեն հոնի արաղը, այլ ոչ թե հոսի արաղը, ինչո՞ւ կըսեն հոնորար, ոչ թե հոնորար կամ հոնեմի, այլ ոչ թե հոսեմի», - ոգետրված մեջտեղ բերեց հազար անգամ լաված կասակը:

Ինչո՞ւ չեչենները, որ մի ֆանի սարի ղախերազմում են Ռուսաստանի հետ, չեն

թյան սիրադեմություն, այլ ոչ թե ամենաթողության եւ կոռուպցիայի մթնոլորտ, ան ասեմը հոսկե հոն չեն երթար, իսկ հոնկե հոս կուգան»:

-Ժամանակ կար,- խառնվեց կոմունիստը,- որ այս երկրում թե՛ ուսումը, թե՛ բժշկությունը անվճար էր, մարդն իր օրինական աշխատավարձով հանգիստ աղում էր, դեռ օգոստոսի սաղին ընձանիքն էլ Սոչի էր տանում, մեկ աշխատավարձով կարող էր մեկ տոննա դոմիդոր գնել:

-Բայց այդ նույն երկրում ոչնչացրին Չարենցին, Բակունցին... Ասված ոչ անի նորից կոմունիստները վերադառնան: Չէ, ես կնախընտրեմ արդեւ ազատ աշխատանք, մի երկրում, որ երկաթե վարագույր չլինի, կարճ ասած՝ մարդու խոսքը ազատ լինի, դուրս գալն ազատ լինի, - մեր բանաստեղծն էր:

Այսպես գրույցը շարունակվում էր «Անի»-ի սրահում ամերիկյան ջազային նվագի եւ սուրճի համեղ բուրմունքի ներքո:

...Իսկ Ղարաբաղում ընթանում էր դաշտերազմը:

«ԵՐԹԱԼԸ ԾԻՇՏ Է...»

(Երթալորարի փոխարեն՝ հարցական նշան)

Շենոննից-Նյու Յորք ողջ ճամփան թռիչք էր Ասլանյան օվկիանոսի վրայով, մոտավորապես յոթ ժամ, մենք իրոք որ Աստուծո ձեռքում էինք... Վերջին չորս տարին ես լավ միտերել էի, իհարկե առանց դիտեսաների: Կյանքն իմքը մեզ բողոքի կամավոր դիտեսայի էր մտեցրել, արտաքինից բավական երիտասարդացել էի, փոր կոչեցայլը վերջապես (հուրախություն տողերիս հեղինակի) չհացել էր, մազերիս ճեղքակը դեռ ֆիչ էր, դե տարիս էլ հաճելի մի թվի վրա՝ 47: Հիշեցի, որ այդ տարին մեծ հայրս՝ Վարդեղը, աղում էր Վենեսիկում եւ գրում իր հին ընկերոջը՝ Վահան Չափարյանին (1922, աղիլ 6, Վենեսիկ): «Ամբողջ ժամանակ անցնում է դարադեմով, ուրիշ ոչ մի միջոցառում չունեմ, թե հայրենիքն էմ հեռո՞ւ, եւ հեռո՞ւ ընկերներից» (VI, 187):

Մի ուրիշ նամակի տողեր էլ հիշեցի՝ գրված Նյու Յորքի «Հայաստանի կոչնակ» ամսագրի խմբագիր Հովհաննես Ավագյանին եւ էլի Վենեսիկից (1923, հուլիսի 3) «Վենեսիկը միջմադարյան ֆաղափ է, անձուկ իր գաղափարներով ու փողոցներով, խեղդվում են հոս...» (VI, 189):

Եվ սա գրում է Իսահակյանը Վենեսիկից, որի «հոս»-ը «հոն» էր նշանակում, «խեղդվում են հոս...»:

«Հայրենիքից հեռո՞ւ, եւ հեռո՞ւ ընկերներից» միջավայր է որոնում «նոր ներհանունների» համար: Թեեւ արդեն գրել էր «Լիլիթը», «Սասնա Մհեր» դրաման, հրատարակել «Անան ծաղիկներ» հրատարակի ժողովածուն: Եվ մի գեղեցիկ սան մեջ էլ Dorso- duro 2266 հասցեով, աղում էր կնոջ՝ Սոֆյայի եւ Մուրադ Ռափայեյան դորդի սան որդու՝ Վիգենի հետ: Ել ի՞նչ էր մարդուն դեմք «նոր ներհանունների» համար: Բայց արի ու տես, թե նա որքան հեռու էր իրեն տեղանիկ զգալուց:

Իսկ ես ի՞նչ վիճակում էի 1992 թվականի դեկտեմբեր ամսին, թեեւ ավագ գիտախառնակից էի ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, նաեւ Երեւանի ղեկավար համալսարանի դասախոս, երկու երեխայի հայր, հայրս ու մայրս էլ, փառք Աստուծո, կենդանի էին, հեղինակ էի չորս գրքի, մեկն էլ տղագրվել էր Մոսկվայում, գրադրումս ունեի ուղիղ 50 դոլար, մի այդքան էլ թողեցի կնոջս եւ ստեղծագործական գոր-

կեսները: Մեկը, համեմատաբար ամենաավագը, դաճակցական է, մյուսը՝ ինձնից մեկ տարով մեծը, կոմունիստ է, երրորդը՝ իմ հասակակիցը, լիբերալ հայացքների տեր բանաստեղծ է:

Բանաստեղծն ասում է. իրադեմ ազատ այն երկիրն է, որի ֆաղափացիները երբ ուզեն կարող են թողնել իրենց հայրենիքը, գնան այն երկիրը, ուր իրենք նախընտրում են մի որոշ ժամանակ աղբել: 21-րդ դարում հայրենիքը առավել չափով դառնաաշխարհագրական հասկացողություն է: Մասնավոր ստեղծագործող մարդու դարազայում, հայրենիքն աղում է ստեղծագործողի հոգում, նրա գրածներում: Ամերիկացի Չափարյանը նախընտրեց աղբել Շվեյցարիայում, իսրայելացիները՝ Դալին եւ Պիկասոն՝ Փարիզում, ռուս գրող Նաբոկովը՝ Շվեյցարիայում, ամերիկացիները Հեմինգուեյը եւ Ֆիթցջերալդը իրենց լավագույն տարիները՝ Փարիզում, իռլանդացի Ջեյմս Ջոյսը՝ Վենեսիկում, գերմանացի Թոմաս Մանը՝ ԱՄՆ-ում, եւ այսպես Եւրոպայում: Որտեղ կուգես, այնտեղ էլ աղբիր՝ ահա ճամարիս դեմոկրատիան:

Դաճակցական ընկերն արմատապես դեմ էր այդ կարծիքին: Աս ասեմ Հայաստանը կղատարկվի...

-Մասն ուզածն էլ դա է, ինչքան ֆիչ ժողովուրդ, այնքան հեշտ կլինի նրանց դաշտը: Այդ ինչո՞ւ կոմունիստների ժամանակ մարդիկ չէին լինում Հայաստանը:

լինում իրենց հայրենիքը, ուրեմն այստեղ խնդիրը հայրենասիրության ասիճանի մեջ է: Մեր հայրենասիրությունն այսօր ինչ էլ գեղեցիկ, էժամագին մակարդակի ռաբիս երգչի երգի տողերով. «Հայ ես դու, հայ եմ ես, վախ՛ս քո ցավը տանեմ ես»: Ու՛ր հասանք, -կոմունիստ ընկերն էր:

- Ի՞նչ տարբերություն,- Եւրոպայից ես,- այդ նույն երգից լուրս սիրված է Ամերիկայում, նա եւ այլ կայսրի ռաբիս երգիչները տասնամյակ հազարների հանդիպեստն են հավաքում իրենց համերգներին, այնուհետ ո՞ր ճաշակի հարց է:

- Այդ նույն խավն է, որի համար նշանակություն չունի, թե որտեղ է իմքը ֆեֆ անում՝ Դուբայում, Լոս Անջելեսում, թե՛ Երեւանում, միայն թե լսի «Վախ՛ս, քո ցավը տանեմ ես...» եւ վրա տա ֆաղափ խորվածին,- վրդովվում էր բանաստեղծը:

- Եթե հոն լավ է, ապա ինչո՞ւ Եւրոպայում փող են հավաքում, որ մեկ Եւրոպայում գոնե Երեւան գան, ապա այս հայրուրավոր զբոսաբեկիկները, որ ճեմում են «Անի»-ի սրահում, ապա մեր դաճակ ընկերը, որն ամեն տարի գալիս է Հայաստան, ինչո՞ւ հոս են, այլ ոչ թե հոն:

Իմ այս խոսքերին դաճակցական ընկերս ուներ իր դասախոսանք. «Հոս է մեր հայրենիքը, եւ մենք կուգեմք գալ եւ ոչ միայն զբոսաբեկիկ կարգավիճակով, միայն թե մեզ համար նորմալ դայմաններ ստեղծեք, օրենքի եւ արդարադատու-

ծուղման մեկնող գրողի կարգավիճակով 82 օրով թռչում էի Լոս Անջելես, հույսով՝ այնտեղ Իսահակյանից մի հասոց սոցալ-հասոցի վաճառքով եմ զամ ես հայրենիս, էդ վասակառ զրանով տունս դահեմ, մինչև հաջորդ գնալը...

Մեր կանգառը Նյու Յորքում սառ կարճ ժամանակ միտքի տեսք՝ 50 րոպե եւ այդ ընթացքում ես դեմք էի սանայի իրերս եւ հասցնեի Նյու Յորք-Լոս Անջելես չվերթին՝ օդանավակայանին կից մի այլ օդանավով: Հազարավ զհասցես զգեցի ինձ օդանավ եւ մեկ րոպեից դռները փակվեցին:

Այս անգամ նսած էի զուս ամերիկյան մի ընթացիկ հարեանությամբ: Ծանոթացանք, սասացի, որ առաջին անգամ է, որ Ամերիկայում եմ, որ հայ եմ, Երեւանից: Քիչ անց սառ համակրելի տեսով իմ նմաթիւ ուղեկցորդուհին բուրիս հյուրասիրեց տաղադրակով: Կողմիս նսած դասանի ամերիկացին իր տաղադրակին ձեռք չէր սվել, եւ երբ ես ինքն կերա վերջացրի, սեսնեմ, որ տասանյակը ուղղում է ինձ տաղադրակը եւ ժողատեմ ասում՝ խնդրում եմ այս էլ վերցրեմ իմ կողմից, չէ՞ որ դուք հյուր եք: Ես բնավ չէի տղասում մնան ֆայլ ընդամենը 10-12 արեկան տղայի կողմից, բանն իհարկե տաղադրակը չէր, այլ՝ մարդկային անկեղծ վերաբերմունքը եւ ժողիքը...

...Իմ նմաթիւները երկու օր Երեւանից Մոսկվա չէին թռչում, Փարիսում անբնական իրարանցում էր, ասես ոչ թե 1992 թիվն էր, այլ՝ 1942, մեր օդանավը՝ լեւի-լեղուն: Իջավ Ադրբեյջանի մարտի մի 40 մարդ վրասահից ներսուծեցին եւ կանգնած թռան մինչև Մոսկվա:

Եվ հանկարծ Շենոնն եւ հանկարծ առաջին դասահած դասանի ամերիկացին, մրա տաղադրակն ու ժողիքը: Եվ ողջ անցած դեկտեմբեր ամսում առաջին անգամ ջերմություն զգացի հոգուս մեջ: Մենք դեմք էինք Ամերիկայի մի ծայրից մյուսը՝ Ալյանսիական օվկիանոսի ափերից մինչև Խաղաղ օվկիանոս, մինչև հայոց Լոս Անջելեսը:

Կալիֆոռնիայի արեւոս երկնի ակ ես ոչ մի անգամ չլսեցի «Երթալը ճիտ է» կամ «Տուն դարձիր» խոսքերը: Փոխարենը կհարցնեի «Պարոն Իսահակյան, տուրիս եկած եք, թե՞ մեծական»: «Մեծական» բառը սկզբում մեջս մի տեսակ տագնապ էր առաջացնում, հետք վարժվեցի: Եվ երբ դասասխանում էի «Հայրենիքն դուրս մեծական մնալը ճիտ է», բոլորը թեթեւացած ժողովում էին: Ինչ-որ մի բեռ ասես ընկնում էր մրանց ուսերից: Այս ակնթարթն էլ հոգեբաններն սառ բնորոշ է ամերիկահայ մեր հայրենակիցների: Երեւի այդ մարդը կամ մարդիկ մտավախություն ունեն:

ա) եկող հյուրը՝ հույսը իր վրա դրած է, բ) ասանկ որ երթա, հոս հայը nsf դեմբելու տեղ չի ունենում:

Ինչ որ է, ուրբան մարդ, այնբան դորք-լեմ: Հաճախ մնան հարց սկողներին ես դասում էի հետեյալ անկեղծը. «Գիտե՞իք հրեաներն ինչպես են կոչում իրենց այն հայրենակցին, որ մեկ անգամ Ռուսաստանից մեկնել է Խորայել եւ հետք էլի ես եկել Ռուսաստան: Ինչպե՞ս: Սովետական Միության կրկնակի հրեա»: Անուշուս, նկատի ունենալով Սովետական Միության կրկնակի հետք սառ հազվագյուս սրվող կոչումը:

-Ինչո՞ւ կնեղվիս, հոս եկածներն հարյուրն մեկը հոս կվերադառնա:

-Շա՞նի իգուր, մինչդեռ մե՞ք է լիներ հալածակը:

Սեղանը, որ իմ գալու առթիվ զգել էր մորս հորեղբոր աղջիկը՝ ֆանդակագործ Ալիս Մելիֆանը, սա՞ն ճոխ էր, եւ 1988 թվականից հետք ես մնան սեղան չէի տեսել:

-Ալիս ջան, այս ի՞նչ ես արել, երեւի ողջ ամսավար թեւակը ծախսել ես, սա՞ն գեղեցիկ սեղան է...

-Հեչ հոգ մի՛ անի, Ալիս ջան, ընդամենը թեւակիս մեկ սառաթվա հասանելիքն է ծախսած, հետք մի՛ մոռացիր, որ ես եւ նկարչուհի եմ, եւ ֆանդակագործ, ա՛յ, հենց հիմա մի լավ դասվեր ունեմ Ալիսիս Կիրակոսյանից:

Ես հասկացա, որ օրվա արդարեւս փոքր, հարուս կամ համես սեղան զգելը Ալիսի համար դրոպա է: Նաեւ իմ գալու առթիվ կային հրավիրված հյուրեր՝ իմ լավ ընկերը՝ Վարուժան Դեմիրճյանը (կոմյունիստային ինժեներ), որ հասել էր Ամերիկա Բեյրութ-Փարիզ ճամփով, գրականագետ Սոֆյա (Սերուխի) Հայրապետյանը, որ հասել էր Լոս Անջելես Բեյրութ-Փարիզ-Երեւան-Լոս Անջելես ճամփով, երեւանյան մեր «Տան տղան»՝ հեռուսալրագրող Ալբերտ Գրաբարյանը, որ եկել էր Լոս Անջելես Բեյրութ-Երեւան-Լոս Անջելես ճամփով, Ալիսի ընկերուհին, մի ազնվական ճիկին՝ Օլիաննա Կյուրեղյանը՝ այստեղ հասած Բուխարես-Լոս Անջելես ճամփով, Բեյրութի «Վահրամ Փափագյան» թատրոնի երեմնի անդամ ճիկին Հաբեն եւ մրա դուստրը, սունդուկյանական միտքին դերասանուհի Թագուհի Հակոբյանը, որոնք Լոս Անջելես հասել էին անցնելով Կոստանդնուպոլիս-Երեւան-Լոս Անջելես ճամփան: Իսկ իմը՝ ինձ հյուրընկալողը, իմ սիրելի Ալիսը, որին ես գիտեի վաղ մանկության օրերից, ժամանել էր Լոս Անջելես, անցնելով Փարիզ-Երեւան-Լոս Անջելես ճամփան:

Ինչպես տեսնում ենք, բացառությամբ մեկ-երկու հոգու, Երեւանն այս կամ այն չափով անցել է Ալիսի եւ մրա հյուրերի ճակատագրով: Սակայն մրանցից եւ ոչ մեկը չէր ցանկացել մնալ Երեւանում: Իհարկե, մրանցից ոչ մեկն էլ չէր ծնվել Երեւանում, եւ Երեւանը, ըստ անեմայի, մրանց համար չորարձակ հայրենիք, վաթսան, հայրենի տուն, որից անկարելի է բաժանվել:

Չորարձակ միայն հայրենադարձների մտածողության դասառնով, իհարկե ոչ, այստեղ դասառնների հիմեմքն ավելի խորն էին, եւ մի հիմնական դասառն կար՝ երկու սիստեմների անհամաձայնությունը: Եական այնպիսի գործոններ, որոնք կառված են աւխարհայացքի, մտածողության, մարդկային խառնվածքի հետք:

Եվ ուրբան էլ փորձեցին թե՛ 1936, թե՛ 1946 թթ. եւ հետք մարդկանց կաղաղարների մեջ դնել, բռնությամբ թե՛ «խաղը խոսով» հարմարեցնել իրենց սիստեմին ու մտածողությանը՝ արդարյուն: Բան չսասցվեց: Տեսան, որ չեն կարող իրականում բան փոխել, հայրենադարձները սղասեցին իրենց ժամին եւ բռնեցին արազաղթի ճամփան:

Եվ ինչպես արդեն նկատել էի, այստեղ էլ՝ Լոս Անջելեսում, հայերի շրջադասում խոսակցության մեծական թեման Երեւանն էր: Հիտում էին իրենց հետք կառված եւ լավը, եւ վառը, հիտում էին իրենց հին տունը, հարեաններին, հեռվից սա՞ն բան այլ էր թվում: Բայց հիտողությունը միտք մնում է մարդու հետք: Սոֆյան եկել էր Հայաստան «Այնուայ» անունը կրող մեծանավոր մավով, որ 1949 թվականին մի մեծ զանգված հայություն բերեց Մարսելի նավահանգից: Մույն նավում եմ եղել եւ Սոֆյան, եւ ճիկին Հաբեն՝ իր դուստր Թագուհիի հետք, մեծ ֆանդակագործ Երվանդ Զոհարը, ջութակահար Ժան Տեր-Մերկերյանը, հորս ընկեր ժիլայր Ինչեյանը: Սոֆյան, որ հեղինակն էր «Հայ միջնադարյան գրականության դասառնություն» գրքի, լայն գիտելիքների տեղ եւ միաժամանակ գեղեցիկ կին էր: Ժամանակին աւխարհ-

եղ է իմ հարագաս ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում եւ սա՞ն կառված էր ինստիտուտի աղջիկների հետք: Խոսում էր մարդու երեւանցու առոգանությամբ: Նա ասում էր անթաքույց ցավով. «Ես այդպես էլ տեղացի չորարձա, ինձ նայում էին թե՛ մեր թողում, թե՛ համալսարանում ուսմանս տարիներին, թե՛ անգամ Ակադեմիայի սիստեմում որպես հեռու երկրից չված մի էկզոտիկ թռչնի»: Ինչո՞ւ: Գեղեցիկ էր, հոգարս, միտք մողայիկ հագնված, խոսում էր կիրք, գիտեր իր արժեքը, լավ ընկերուհի էր, ազաս տիրապետում էր չորս լեզվի: Չէ՞ որ այս ամենը բնորոշում էր մրան միայն դրական կողմով: Սակայն արի եւ տես, որ Խորհրդային Հայաստանի հետք մրա «սիրավեղը» չկայացավ: Բանն այն էր, որ «հին գվարդիայի» բուլեւարդի գիտնականների մոտ Սոֆյան ընկալվում էր որպես յուրաքանչեւ «սղիտակ ազնավ», իրենցից չէր, իսկ, մյուս կողմից, կար մի վիթխարի անդունդ մրա եւ մույն այդ շրջանում իրենց «գիտական» կարիերան անող ուսման առաջադեմ կոմերիտիների միջեւ:

Նա միտք գրեթե կնածուական ատեսախոսությամբ արեւմտահայ տաղանդավոր արձակագիր եւ հրատարակախոս Հրանտ Ասատուրի մասին: Բայց արի ու տես, որ խանգարում էին, սկսած թեմայի ընտրությունից: Հրանտ Ասատուրը սատերի համար «անընդունելի» անում էր, Դասնակցությանը մոտ կանգնած եղի-նակ, անկախ հայացքների տեղ մարդ: Ինչպե՞ս խորհրդային ինստիտուտում գրել մրա մասին: Սոֆյայի գրած գիրը Հրանտ Ասատուրի մասին՝ տղագրությունից հանվեց, կազմակերպվեց ձեռագրի նմարկումը, որը հռչակվեց «ժամանակավերջ» եւ թույլ ու գործը փակվեց: Ուրբան-ուրբան թաւկնակ է Սոֆյան թրջել եւ մեկ անգամ էլ դիրեկցիայի հետք հերթական միտք առաջ որոշում էր տալուսական թաւկնակ չընել. «Ինչ էլ ասեն՝ լաց չեմ լինելու» - արդյունումը դեկավարի սենյակից արցունքն աչքերին դուրս էր դրոնում, ձեռքը զգում ընկերուհու թաւկնակին: Մեր դնդառակաս լեմնյան գրականագետները, արի, ուրիտ առվից ջուր խմած էին... եւ ումար էլ միաժամանակ հավասարիմ մնալով բուլեւարդի «բարոյական կողեքսի» սկզբունքներին, սակայն գերին էին իրենց վավաւոտ բաղձանքների եւ դրանց իրականացման միայն մի ճամփա գիտելիք՝ իրենց գիտական դաստնի եւ կոչումի չարաւաիւմը: Եվ հենց այս տեսակետից էլ մրան Սոֆյային չէին ըմբռնում, չէ՞ որ բազում երիտասարդ տղիւրաններ անցել են այս ճամփով, հետք էլ դարձել կուսակցության անդամ, անբիտի վարիչ եւ հետք էլ էլի ուրիտ բարձունքների զգել իրենց անկուտոս հայացքը: «Քեզ ի՞նչ տասահեց, աղջիկ ջան, թե՛ դու վերին արիտ ցորենն ես»: Այո՛, Սոֆյան «վերին արիտ ցորենն էր»: Ատեսախոսությունը Հրանտ Ասատուրի մասին գրվեց, թեեւ մեկ տասնյակից ավելի թաւկնակ թրջվեց:

Սոֆյան, ի վերջո տեղացի անուսնում աղաւարզան սվեց, դեռառի դասիկին վերցրեց, իր մեմագրության ձեռագիրը հետք, եւ փեւարկեց «Երթալը ճիտ է» կարգախոսի զոքին: Միացյալ Նահանգներում մրա, իհարկե, տղազրեց իր բազմաշարք գիրը Հրանտ Ասատուրի մասին:

Այժմ մենք մրա եւ Ալիսի հետք մույն սեղանի տուրքն ենք եւ մրա ինձ նվիրեց իր հեղինակած «Հայ միջնադարյան գրականության դասառնություն» ծավալուն հատրը: «Ինչպե՞ս է փեզ թվում, այնտեղ արդյոք ընկերներ (...) կթողնելին, որ ես մնան հասող լույս ըմբայեի»:

Ինչ կարող էի ես դասասխանել, ուսի եւ սասցի՝ «Կարելուրդ գրելն է»:

Հարմարեցի 3

Գաբրիել Վահանյանի գրադարանի գրքերը համալսարանական գրադարանում

ՆԿԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

Խաչատուր Աբովյանի անվան մանկավարժական համալսարանի գիտական գրադարանը 2016 թ-ի հունիս ամսին մեծ նվիրատվություն ստացավ: Հայտնի ասպածաբան-կրոնագետ-փիլիսոփա Գաբրիել Վահանյանի դուստր Նոյեմի Վահանյանը գրադարանին նվիրեց հոր անձնական գրադարանի

ունչ 300 մասնագիտական գիրք: Նվիրատվությունը կատարվել է համալսարանի փիլիսոփայության եւ տամաբանության անբիտի վարիչ Հասմիկ Հովհաննիսյանի եւ անբիտի դոքտենտ Անդրանիկ Ստեփանյանի միջնորդությամբ եւ բուիտ անմիջական ջանքերով:

Սեդեմբերի 7-ին գիտական գրադարանի հունամիտար գրականության ընթերցարահում տեղի ունեցավ նվեր-գրքերի ներկայացման արարողություն:

Գրադարանի տնօրեն Տիգրան Պետրոսյանը նեցե, որ ստացված գրքերի մի զգալի մասը Հայաստանում ընդհանրադարձ մինչ այս չեն եղել եւ կարելուր ձեռքբերում է: Նա մասնավորադարձ նեցե 1870-ական թվականներին Փարիզում 13 հատրով տղագրված փիտոնեական համարագիտարանը, որը բացառիկ նորություն է եւ ուրի էջերում Հայաստանը ներկայացված է իր դասմությամբ ու հուտարձաններով:

Փիլիսոփայության դոկտոս Հասմիկ Հովհաննիսյանը բուիտ գրադարանում սույն գրքերի առկայությունը նույնպես համարեց մեծ ձեռքբերում եւ հույս հայտնեց, որ դրանք կծառայեն ուսումնամանկավարժական դրակցիկայում եւ գիտական աւխասանքների համար:

Դոքտենտ, նվիրատվության կազմակերպիչ Անդրանիկ Ստեփանյանը, որ առիթ է ունեցել հանդիպել գիտնականի հետք, լսել մեծ գիտնականին, ներկայացրեց Գաբրիել Վահանյանի կենսագրությունը, ասվածաբանության ոլորտում մրա գիտական ներդրումը, մասնագետներ դաստատելու գործում մրա անգնահատելի ավանդը: Նեցեց, որ հայազգի հայտնի ասվածաբան-կրոնագետը դասախոսել է հայտնի համալսարաններում, երկար տարիներ եղել Սիրակուզայի համալսարանի կրոնագիտության դոկտոսուրայի հիմնադիր-տնօրենը:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԻՐՈՍՅԱՆ, ՀԳՄԾ գիտական գրադարանի ընթերցարահների բաժնի դեպ

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Աչքովս սեսածն եմ ասում՝ մանկական հուշերիցս. քեզիս նուսիկան էր, ավելի ճիշտ՝ միլիցիայի մայր: Դեռնք մեր տուն էր գալիս, բակի չարաճճի տղաները քաֆսոցներից կանչում էին. «Միլիցայա-դեղեկներ, ասաներդ ֆարից ա»: Զեռնիս ներողամիտ ծիծաղով մեր տուն դուրս բաց էր անում, բայց ես նրա ծիծաղի մեջ ինչ-որ սխտուր բծեր էի տեսնում: Մորս խնդրում էի. «Զեռնիս ասա՛՛ էլ այդ համազգեստով մեր տուն չգա»: Մեր ազգականները քեռուս հոգու հետ խաղում էին. «Տո քեզից ի՞նչ միլիցայա. դու մրջյուն էլ չես տրոհ, դու միլիցայի անվան հետ խաղում ես»: Զեռնիս էլի ներողամիտ ծիծաղում էր, ու նրա ծիծաղի մեջ՝ նորից այդ սխտուր բծերը: Մի օր քեռիս էլի մեր տուն եկավ: Բակի չարաճճի տղաները քեռուս վրա չնայեցին էլ. իրենց «բռնողի-դողողին» ցարունակեցին: Զեռնիս այլևս միլիցիայի մայր չէր, այլ սովորական քեռի: Գազին վանդակավոր, բաց կապույտ վերնաբաժնի էր՝ առանց ուսադիրների: Նա աշխույժ ծիծաղեց.

կանգառ հետ մի աստիկ փողը վարորդին սվեց, թե՛ երկու հաս սասցի, մեկն էլ մեր զինվորի տեղը: Վարորդն առաջ կեց. «Ես զինվորի հարյուր դրանը ոչ մի անգամ չեմ վերցնում, մայրիկ ջան. էսօր ֆոնն էլ չեմ վերցնում, որ դու եղբան ջիգարով մարդ ես»: Զինվորը կարմեց. շոգը փչ էր, անհարմար վիճակից էլ ավելի ֆրսնեց:

Աչքովս սեսածն եմ ասում. դարձյալ մեր օրերում մի առավոտ երթուղային սափի բարձրացավ մի երիտասարդ ուսիկան: Ազատ տղ կար, մտեց: Գազորդ կանգառում մայր ու աղջիկ բարձրացան: Ուսիկանը տեղն ուզում էր զիջել, կինը հրաժարվեց ու ֆոխ սակ մոթմոթաց՝ ինձ ֆո տեղը դրեց: Ուսիկանը կարմեց. շոգը փչ էր, անհարմար վիճակից էլ ավելի ֆրսնեց:

Աչքովս սեսածն եմ ասում. Արցախյան դաժնիքի վեցերորդ ամսում ակումբներից մեկը հրավիրել էր գրույցի: Թեման 1990-94 թվականների մեր հաղթանակներն ու դաժնություններն էին: Գազորդն, ազդեցիկ արտաբերությամբ բանաստեղծներ էին՝ միլիցիայի նախկին բարձրաստիճաններ, որ մաս-

տուր, միմյանց խոսքը կատեցնելով, բայց հետո՝ ավելի անկապական ու թեթևացած: Պատճառն էին դաժնիքի դաժնիքը, յուրաքանչյուրի դավաճանության, դասավորության ու «վերելների» ֆաղափական խաղ-խարդավանների մասին: Միլիցիան խոսեց, բայց մեզ լրագրողներս, որոշեցինք լռել խոսող բերանների լեզուները կտրել չսալու համար: Երես է, միլիցիան հիմա ուսիկանություն է դարձել, բայց դեղեկի ու դեմքերի վրա վաղեմության ժամկետ դեռ չի իջել:

Աչքովս սեսածն եմ ասում՝ մանկական հուշերիցս: Ձմեռ էր, ընթացիկով Երեւանից Արցախյան ֆաղափ էին գնում: Գազորդ մեքենայի դեկոր էր. մայրս, բարուրդ գրկին, արցունքներն էր կոկոսի: Ես ու ֆուրս սկզբից-մութ էինք. նույնիսկ իրար վրա լեզու հանելու սրամարտություն չունեինք: Նորածին ֆրոջ սանում էինք արթնանալի բժշկի մոտ: Գոնե մա մի ճար անեք. երեւանցի բժիշկները մորս խոհուրդ էին սվել համակերպել իրավիճակի հետ: Գոնե սրտից արյուն էր կաթում. ցատկում էր, բայց օրինադատ վարորդ էր, խախտում չէր անում: Միլիցիան

Աչքերի վկայություն

Մենք եւ մեր միլիցիոներ-ուսիկանները

նրա ծիծաղի մեջ սխտուր բծեր չկային:

Աչքովս սեսածն եմ ասում՝ դասական հուշերիցս. մեր հարեւանի տունը կռիվ էր ընկել: Ուզում էին իրենց մի-նուճար ուրում բանակից ազատել ու ելքը գտել էին՝ միլիցիայի դորոց: Խառնարաններ էին. տղաներին հենց փողոցից բռնում-սանում էին Ղարաբաղ՝ կռիվ: Դորոցը մոր ավարտած Արցախի մայրը եղբորից փող էր դարձնում արեւ, մարդ մեջ գցել, որ միլիցիայի դորոցի սնորհակցությանը կառավարի, տղային ընդունել սա: Արցախի հայրը բղավում էր. «Իմ տղան միլիցիա դառնա՛, ես միլիցիոն էմ, բա անոթ չի՞»: Իսկ մայրը լաց էր լինում. «Ոչինչ, դիմացի, բա մի նուճարիս սանեմ կրակի բերան գցե՛մ»: Արցախի ընդունել սվեցին միլիցիայի դորոց. նա բանակից ազատվեց: Աշխարհով մեկ եղած մայրը մոմի լույսի սակ աչքալուսամբի սեղան գցեց: Մի-երկու հարեւան մասն նրանց տուն, այն էլ մանրամասներ իմանալու, թե Արցախի բախտը ոնց, ինչ միջոցներով բերեց: Արցախի մոր եփած-թխածը միմյանց առավոտ սեղանին սառած-մնաց:

Մեր բակի տղաների հետեւից հերթով «դավաճան» էր գալիս, բացի Արցախից: Նա ուսանողական գրույկը մի քան օրոք դրած ու լայնում, որ եթե սնուցեն, համի-ցույց տա. ինքն աղախվազրված է բանակից ու դաժնիքից: Մի-երկու քաղաքից մեր երկրորդ հարկի հարեւան Դավիթի բանակի ֆե՛քն էր: Դավիթն ու Արցախը նույն դասարանում էին սովորել: Դավիթի հայրն ու մայրը դարձնում էին իրենց տուն եկող-զնազողին՝ հյուրասիրեն-ճանադարհ դնեն: Ամբողջ թաղը Դավիթենց սան էր: Նրան զուռնա-հողով ճանադարհեցին Դարաբաղ: Բակի տղաները Դավիթին ձեռքների վրա դրած «ո՛ր էին բռնում, «զան, Դավիթ ջան» գոռում: Արցախը չկար:

Աչքովս սեսածն եմ ասում. մեր օրերում մի առավոտ երթուղային սափի բարձրացավ մի զինվոր: Ուղեւորներին հայացքները վարկենադատ ջերմացան, իսկ տղաներից մեկն անմիջապես վեր կացավ, թե՛ նստի, ցավդ տանեմ: Զինվորն, իհարկե, չնստեց: Երկու

նակցել էին արցախյան ազատամարտի կարեւոր ձեռնարկներին: Ոգեւորված դասում էին իրենց սխալներին ու մեղ էլ ոգեւորում: Նորաբաղ լրագրողներին մեկը, որ արագ-արագ արձանագրում էր նրանց ասածները, ձայնի անկեղծ երանգով բացակայեց. «Ես էլ չեմ ուզում գալ էս ասուլիսին. ինչ լավ եղավ, որ եկա. կարծիքս լրիվ փոխվեց ուսիկանների մասին: Ուրեմն դուր հասել եմ միմյանց կախիջեան ու փորձել ազատագրել այն... Ո՞նց եմ սիրում ձեզ»: Նախկին միլիցիայի նախկին բարձրաստիճան ազատամարտի խոսքը բերանում մնաց: Մյուս բանախոսն իրավիճակը հարթեց. «Աղջիկ ջան, երկու ժամում Նախիջեանը կվերցնենք, եթե երեւանցի իշխանությունների կողմից հրաման չգար, թե՛ հետ ելեմ, թե չեմ զինվորական դասարանի առջեւ դաժնիքով կտալ: Իզուր էլ լսեցինք նրանց, դիտարկեցինք զինվորական թե գլխներիս չէին սարքի ու բանակում փեցնեին: Գոնե մեր հողերը մեր կիսնեին»: Բամբ ձայնով, խիստ հոնքերով ու անակազմ ազատամարտի-միլիցիոներներն այդ օրը դաժնեցին այն, ինչը մինչ այդ երբեք չէին ասել: Զուսն սարուց ավելի կոկոս էին սվել, իրենց ներսի ճեմարտության բերանը կարել ու այդ օրը մեկը մյուսին լրացնելով՝ դաժնում էին, սկզբում՝ կցկ-

կանգնեցրեց: Տոնը փորով, ցրտից ու վիսամիների ավելցուկից շոգեւորացող թեւով կարճահասակ միլիցիոներ էր: Գոնե դեմ սվեց ձեռքի փայտիկն ու հրահանգեց՝ փչի՛: Գազորդ փչեց. խնամ չէր: Մեքենան դուրսը ու ներսից հայացքով չափեց-զննեց. կանկանի բան չգտավ: Ծոր սալով հարցրեց. «Երեւանից Արցախի ինչի՞ եմ գնում»: Գազորդ դասասխանեց՝ «Երեւան հենց հիմա 40 աստիճան ջերմություն ունի, դիտարկեց հիվանդանոց հասցնենք. բժիշկն սղատում է, իսկ երեւան սղատել չի կարող»: Միլիցիոների հոնքն էլ չարժեց: Ծոր սալով ցարունակեց. «Բա էս ցրտի կանգնած եմ առավոտից, չէ՛ս ուզում գրողան սափացնեն»: Կապույտ 5-նոցով հայրս նրա գրողանը սափացրեց, որովհետեւ միլիցիոների գրողաններն այդպես սափացնելու էին վարժեցրել նրան իր ընկերները, ընկերների ընկերներն ու մի ամբողջ երկիր: Զրոջս փրկեցին, բայց ոչ բժիշկները, այլ մայրս՝ իր կամքի ուժով, հավասով ու համառությամբ: Իսկ միլիցիային իմ մանկական դասկերտումներում այդպես էլ ոչ ոք չփրկեց, անգամ մրջյուն չհրահանգեց միլիցիայի մայրի իր ուսադիրներով, հակամիլիցիոներական խառնվածով ու էությանը:

Աչքովս սեսածն եմ ասում. ավելի ճիշտ՝ իմ սեսածը ցատկն եմ տեսել «Սասնա ծռերի» հետ կապված բողոքի ցույցերի ժամանակ արված լուսանկարը՝ երիտասարդ աղջիկն ու ուսիկանը՝ գրկախառնված: Աղջիկը հարցրել էր. «Եթե հրաման ստանաս՝ կրակել, դու կրակելիս ինձ վրա»: Ոչ՝ դասասխանել էր ուսիկանը: Աղջիկն էլ հուզված գրկել էր նրան: Գոնե դարձվեց, որ ուսիկանի համազգեստով տղան նկարիչ է: Ու ֆանի որ հիմա նկարչությամբ փող չես վասակի, տղան ստիպված հերթափոխով ուսիկան է աշխատում: Այստեղից ոչ թե սկսում եմ մեր իրականության դարձադրամային երեւոյթները, այլ այստեղ դրանք խաչվում են ու բախվում: Ու եթե աչքովս էլ տեսնեմ, էլ ոչինչ չեմ ասի: Գրկածիս ցարունակության մեջ արդեն ուրիշներն են խոսելու:

Պարզ հետեւություն. ցարունակությունը՝ հաջորդիվ:

Երդողանի նոր բանտարկյալները կարող են փոխել բանտերում առանց դատավարության

«Թվերի խաղը չափազանց հետաքրքիր բան է: Անցյալ մարտին Թուրքիայի բանտերում 187 հազար բանտարկյալ կար: Գոնե հանկարծ Ռեջեփ Թայիփ Երդողանի կառավարությունը որոշել է նրանցից 38 հազարն ազատ արձակել, որոնցից 364 բանտերից «երեւանցի բանտերում» անվան սակ ազատ արձակվածներին դաժնիքից Անկարան չնայած ներում չի շնորհել, բայց իրականում կասարվածը ներում է, եւ ոչ մի երաշխիք չկա, որ նրանք կրկնակի հանցագործներ չեն դառնա:

Գոնե նկատելի է, թե ինչ-որիսի հեռուստային է Թուրքիան ազատ արձակում իր բանտարկյալներին, եւ թե ինչպես է ֆաղափական կարեւորագույն մի ճգնաժամ ազդում երկրի անվտանգության համակարգի վրա:

Եր 1980-ին թուրքական բանակը հեղաշրջում իրականացրեց, ստիպված եղավ բանտային «սարողությունը» 55 հազարից բարձրացնել մինչեւ 80 հազարի, որոնցից հնարավոր լինի մեկուսարաններում դաժնիքը մերթափառվածներին: Գոնե նկատում ծայրահեղ ձախակողմյան եւ ծայրահեղ աջակողմյան խմբակցություններից ձեռքարկած զորավարական այս խումբը, որ դարձան մասնակցել էր դեռեւս սաղմնային վիճակում զսնվող ֆաղափական դաժնիքի մարտերին, երկար տարիներ առանց դասավորության մնաց եւ հյուսվեց բանտերում: Գոնե չկան ենթադրելու, որ ներկայիս ձեռքարկվածները չեն արժանանա միեւնոյն ֆնահաճ վերաբերմունքին իրենց ենթադրաբար «գլուխ-նիս» համարվելու դասակարգով, ցարունակում է Ֆիսիք եւ հավելում:

«Կեսգիտեային ճեղքմբաց» ֆիլմի կոռուպցիայի եւ սադիզմի դրսերում ներկայումս արկածները լավ դասկերտում են սայիս Թուրքիայի բանտերում անվառունակ վիճակի մասին, որ ծնունդ է առնում Օսմանյան ժամանակաշրջանից:

Երկրի անեմաճանաչված բանտարկյալը PKK-ի առաջնորդ Արդուլլահ Օջալանը, հավանաբար դեռ երկար ժամանակ ցարունակելու է Մարմարա ծովի իմրալը կղզում անցկացնել իր մեկուսարանային կյանքը, որն արդեն ուրույն է սարի է ձգվում:

Մինչ նրա կողմնակիցներն ու հետևորդները երկրի հարավարեւելյան երջանների (հասկադեյի Դիյարբեքիրի) բանտերն են լցրել, թուրքերի դեմ նրանց մղած մարտերն այնքան արյունալի են դարձել, որ մարդկային կորուստներն անհամեմատ ավելի մեծ թիվ են կազմում, քան բանտարկվածները: Ենթադրվում է, որ 1984-ից 2012 թվականը ավելի քան 21 հազար փող է սղանվել, որին դեմ է գումարել նաեւ 2000 այլ սղանվածներ անցյալ տարվա հուլիսից սեպտեմբեր ընկած ժամանակահատվածում:

«Տարօրինակ է, որ 38 հազար բանտարկյալներին ազատ արձակող հրամանների կազմում ներառված են եղել նաեւ այն-որիսի, որոնք դաժնիքներից ազատ են վերցրել 2360 ուսիկանների, առնվազն 100 սղանելու եւ զինվորականների եւ մոտ 190 ֆաղափականների: Գազալի առնելով նորանոր ձեռքարկությունները, կարող են վստահ լինել, որ բանտարկյալներին դաժնիքից հեռացում կան ազատում չի սղառնում», եզրակացնում է Ռեբեք Ֆիսիք: Թարգմ. Ս.Ս.

Գինասանի Հանչոու ֆաղափում սեղանների 5-ին ավարտվեց «Մեծ ֆանյակի» G20-ի գազաթափողը: Դրա ավարտին ընդունված հայտարարության մեջ «Մեծ ֆանյակի» երկրները խոստովանում են, որ վերջին քանի ֆաղափական իրադարձությունները բացասական ազդեցություն են գործել համաշխարհային ճնշման վրա և աղակալումացրել են այն: G20-ի ղեկավարները նշում են, որ իրենք կփորձեն վերականգնել աշխարհի ճնշման վայրկյանությունը:

Այդ համաժողովի նախորդին Bloomberg գործակալությանը սկսած հարցազրույցում ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը հայտարարել էր, որ «Մեծ ֆանյակը» ղեկ է կենտրոնանա ճնշման հարցերի, այլ ոչ թե միջազգային ֆաղափականության վրա: Նրա խոսքերով՝ ֆաղափականության վրա կենտրոնանալու

վում էին ոչ թե ղալանային կարգով, արեկան մեկ անգամ, այլ որդեկ արտադրող արտադրական խորհրդակցություններ: Դրանցից առաջինը «հակաճգնաժամային» հասկանալի վերադարձն էր անցկացվեց 2008 թ. նոյեմբերին Վաշինգտոնում, երկրորդը՝ արդեն 2009-ի ապրիլին Լոնդոնում, իսկ նույն տարվա սեպտեմբերին «ֆանյակը» կրկին հավաքվեց ԱՄՆ-ում (Պիտսբուրգ):

2008 թ. գազաթափողվից հետո Ֆրանսիայի այն ժամանակվա նախագահ Նիկոլա Սարկոզին հայտարարեց. «Մենք թեակնդիտում ենք մեր աշխարհը»: Նրա խոսքերով՝ ձեռք էր բերվել «դասնական համաձայնություն ֆինանսական ոլորտում գործունեության հիմնական սկզբունքների և ֆինանսական շուկաների գործունեության հսկողության ուժեղացման վերաբերյալ»:

Սակայն այդ գազաթափողվները ի-

դեն առ դեմ գրուցել: Նման իրավիճակում G20-ի համաժողովը հենց այն է, ինչ ղալանաջվում է, ֆանզի հանդիպումը սեղի է ունենում չեզոք տարածքում:

Օրինակ, սեղանների սկզբներին կայացած գազաթափողվում ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբաման բանակցեց իր թուրք ղալանակից Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի հետ: Երկու ղեկավարների հարաբերությունները արդեն վաղուց ղեկավարական չեն, իսկ Թուրքիայում հուլիսին սեղի ունեցած (և Վաշինգտոնում միջոցառումը զսղվածության դասադարձված) հեղաճեղման փորձից հետո միանգամայն սառը բնույթ ստացան: Անկարան ԱՄՆ-ից ղալանաջում է արտահանումը ֆարոզիչ Ֆեթուլլահ Գյուլենին, որին համարում է խռովության կազմակերպիչ: G20-ի գազաթափողվի օրերին երկու նախագահները կարողացան առանձնազրույցի ընթացքում իրենց մտերմ

ների ղեկավարները համաժողովում դասադարձեցին հակառակակողմ ղալանաձիջոցները, ինչը փոքր-ինչ ծաղրական էր: ՌԴ նախագահը նույնիսկ միանգամայն կառուցողական բանակցություններ վարեց Ավստրալիայի վարչադատ Թոնի Էբբոթի հետ, որը հանդիպման նախորդին սղառնացել էր «բռնել Պուտինի օձիփոց»:

ՌԴ նախագահը համաժողովը լեց մյուս ղեկավարներից շուտ: Թեև այդ մեկնումը ծաղրված էր, մամուլում անմիջադեմ հայտնվեցին իրադարձություններ, թե Պուտինը իր փոխել է գազաթափողվից՝ չդիմանալով ճնշման ու մեկուսացմանը: Այլ կերպ ասած, նախագահի նկարագրին հասցվեց որոշակի վնաս, որից կարելի կլինեց հեշտությամբ խուսափել:

Ի դեպ, արդեն հաջորդ գազաթափողվում Անթալիայում, Ռուսաստանի մեկուսացման մասին ոչ ոք չէր հիշում: Ընդհակառակը, աշխարհով մեկ սփռվեցին Պուտինի և Օբամայի զրույցի ղալանակցությունները: Երկու նախագահների առանձին բանակցություն նախատեսված չէր, բայց նրանք «Մեծ ֆանյակի» միստերի ղալանաձի ձեռնարահում հանդարտացրեց երկու բազկաթոռ զբաղեցրին Սիրիայի խնդրի լուծման ուղիները մնանրկելու համար:

«Բանյակը» խփում է «յոթնյակին»

Ժամանակ առ ժամանակ կարելի է խոսակցություններ լսել այն մասին, թե Ռուսաստանը ճիշտ կվարվի, եթե վերստին միանա «յոթնյակին»: Օրինակ, հունիսին Գերմանիայի արտգործնախարար Ֆրանկ-Վալթեր Շթայնմայերը հայտարարեց. «Մենք չենք կարող շահագրգռված լինել նրանով, որ G8-ը մեկընդմիջ վերածվի G7-ի: Մենք անհրաժեշտաբար Ռուսաստանի կարիքն ունենք Եվրոպային հարեան արտաճառքաններում՝ Սիրիայում, Իրաքում, Լիբիայում ֆրոնդակական հակամարտությունները կարգավորելու, ինչդեպ նաև Իրանի արտադարձ ծրագրի շուրջ համաձայնության հասնելու համար»: Զիչ ավելի ուշ նույն ոգով արտահայտվեց Գերմանիայի ճնշման ղալանաձիջոցի մասին հարցազրույցում. «Ռուսաստանը ոչ թե արտաճառքանային ճնշման է, այլ կարելու խաղաղորդ համաշխարհային ասղադեզում: Ուստի Ռուսաստանին կոչ են անում վերստին միանալ խմբին, G7-ը կրկին դարձնել G8»:

Սակայն բուն Ռուսաստանում դրան վերաբերվում են առանց մեծ խանդավառության: «Մենք անհրաժեշտ չենք համարում վերակենդանացնել այն, ինչը մնացել է անցյալում: Դա անցած կրկնություն է, այստեղ չկա նորություն ուրեմ տարր, ուստի «ուրի խմբին» Ռուսաստանի մասնակցությունը, իմ կարծիքով, բնավ էլ այժմեական հարց չէ», հայտարարել է ՌԴ փոխարտգործնախարար Սերգեյ Լոյակովը: Իսկ Պուտինի մամուլ ֆարտուղար Դմիտրի Պեսկովը ասել է. «Մոսկվայում գոհ են G20 ձեռագրվից, որը հնարավորություն է սալիս ստանալ աշխարհի առաջատար ճնշմանություններին արձագանքներին առավել լրիվ հասկանալու սեղի ունեցող գործընթացների առնչությամբ, առավել ամբողջականորեն է արտադրում ուժերի դասավորությունը և Ռուսաստանին թույլ է սալիս լիովին բացահայտել իր ներուժը այդ ձեռագրվում»:

Վերհիշելով անձանց անկեղծությունը դժվար է կասկածի տակ առնել: Աշխարհը փոխվել է, G7-ը այլևս գերառնյալ ակունք չէ, և դրան անդամակցելու համար չարժե դիմել ամեն ճեսակ գղադեբություն: Ընդհակառակը, «յոթնյակը» մնան է ժամանակավրեպ երեւոյթի: Իհարկե, դա չի նշանակում, թե սվյալ ձեռագրվի ճեսանելի աղադայում կվերանա: Սակայն ակնհայտ է, որ G20-ն այսօր շատ ավելի մեծ կոչ ունի:

Պ. Բ.

G20-ի ճնշման համաժողովը վերածվեց ֆաղափականի

դեղմում համաժողովի օրակարգը կծանրաբեռնվի, և ֆինանսների, ճնշման կառուցվածքային փոփոխությունների և այլ հարցերի փոխարեն «ֆանյակի» երկրները «ամվերջ կվիճեն» Սիրիայի խնդրի կամ այլ համաշխարհային խնդիրների շուրջ:

Չնայած այս նախագրուցմանը, համաժողովում զգալի տեղ հասկացվեց ֆաղափական հարցերին, մասնավորապես Սիրիայի խնդրին, որի առնչությամբ այդդեպ էլ չհաջողվեց փոխհամաձայնության գալ: Ի դեպ, Lenta.ru կայքն արձանագրում է, որ G20-ի գազաթափողվները վաղուց դադարել են լինել զուտ ճնշման համաժողովներ: Կայքն անդրադառնում է դրա ղալանաձիջոցի և առնասարակ «ֆանյակի» ձեռագրվի գոյության անհրաժեշտությանը:

Թեակնդիտում ենք նոր աշխարհ

«Մեծ ֆանյակը» ձեակնդրվեց 1990-ականների վերջերին, երբ ասիական երկրները համակված էին ֆինանսական ճգնաժամով, իսկ Արեւմուտքի ղեկավարները չզիջեցին դրան ինչդեպ արձագանքել: Հենց այդ ժամանակ «Մեծ ութնյակի» ֆինանսների նախարարները հանդես եկան համաշխարհային ճնշման ճակատագրի ճնշման ղեկավարների շուրջը: Դրա տարածքայինությունը ղալանաձիջոց էր ակնհայտ. առանց Չինաստանի և Հնդկաստանի անհնար է լուծել համաշխարհային ճնշման խնդիրները: ԱՄՆ-ը և Մեծ Բրիտանիան անցկացրին G20-ի աղադա մասնակցների յուրօրինակ դերաբաշխում:

Ի դեպ, 1999 թ. Բեռլինի հիմնադիր կոնֆերանսից հետո G20-ի մասին փաստորեն մոռացան: Մինչեւ 2008 թ. վրա հասած նոր ճգնաժամը գազաթափողվներ չէին անցկացվում. հիմնական ձեռագրվի ֆինանսների նախարարների և կենտրոնական բանկերի ղեկավարների ամենամյա հանդիպումներն էին: Սակայն ամերիկյան Lehman Brothers ներդրումային բանկի և Fannie Mae ու Freddie Mac հիդոթեկային ընկերությունների սնանկացման հետեանմները զգացվեցին գրեթե ամեն ինչում: Ֆինանսական իրացվելիության ղալանաձիջոցի և միջբանկային շուկայի ճգնաժամի մասին խոսում էին ողջ աշխարհում: Ակնհայտ դարձավ, որ ոչ ոք չի կարող միայնակ դիմակայել ճգնաժամին: Նշանակում է՝ հարկավոր էր մեկտեղել ջանքերը:

Հենց այստեղ էլ ղեկավարվեց ղալանաձիջոցի «ֆանյակի» ձեռագրվի: Համաշխարհային ճնշման կրիսիկական վիճակի վկայությունն էր այն փաստը, որ G20-ի գազաթափողվներն անցկաց-

րականում սակավ արդյունավետ էին: Օրինակ, ազգային ճնշմանությունների ղալանաձիջոցում ուղղված ներհովանավորչական միջոցառումները չեղարկելու կոչը մնաց օդում կախված: Ոչ ոք դա չկատարեց. «ֆանյակի» մասնակցները այս կամ այն ձեակնդրվեցին ֆալանաձիջոցում: Իսկ Պիտսբուրգում մնանրկված ԱՄՆ բարեփոխման ղալանաձիջոց բանավեճերի թեմա է մնում մինչեւ օրս: Բացի դրանից, սկզբունքներն բազմաթիվ վեճեր է հարուցում մնան գազաթափողվներում ընդունվող որոշումների օրինակամույթները. չէ՞ որ «Մեծ ֆանյակը» ոչ-ղալանաձիջոց ակունք է:

Տանդիպումների ղալանաձիջոց

Ճնշման ճգնաժամի սրությունը ժամանակի ընթացքում մկազեց, բայց «ֆանյակը» մնաց: Ըստ որում, հասավ նոր՝ ֆաղափական մակարդակի: ղալանաձիջոց շատ ղալանաձիջոց է: Մի կողմից, տարբեր աշխարհամասերի երկրներ միավորող G20-ը շատ ավելի անդամակցական ու հալվելուցն է, ֆան «Մեծ ութնյակը»: Մյուս կողմից, G20-ի գազաթափողվը այսդեպ ասած «բաց դալանաձիջոց» հանդիպելու հիմնային աղիթ է աշխարհի ղեկավարների համար:

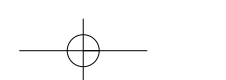
Այդ կարճատե բանակցությունները շատ հարմար են, եթե հարկավոր է շփվել առանց ղալանաձիջոցային այցի կազմակերպման, մնանրկել ընթացիկ հարցերը, ինչդեպ դիվանագետներն են ասում՝ ստուգել ժամացույցները: «Զսանյակի» գազաթափողվները հասկադեպ օգտակար են այն ժամանակ, երբ անհրաժեշտ է անցկացնել բարդ փոխհարաբերություններ ունեցող երկրների ղեկավարների հանդիպում: Միմյանց հյուր գնալը երբեմն անհնար է լինում ֆաղափական նկատառումներով, մինչդեռ հարկավոր է

արտահայտել երկխոսությունը բարդացնող խնդիրների առնչությամբ:

Ուշադրության կենտրոնում

Մոսկվայի համար G20-ը առանձնահատուկ կարեւորություն ունի, ֆանի որ Ղրիմի միացումից հետո Ռուսաստանին, որդեպ ղալանաձիջոց, հեռացրել են «Մեծ ութնյակից»: Իրավաբանորեն չի կարելի ուրեմ մեկնել վեճերը այդ ակունքից, ֆանի որ այն ոչ-ղալանաձիջոց է, սակայն 2014 թ. հունիսին Սոչիի գազաթափողվին ներկայանալու փոխարեն ակունքի անդամ երկրների ղեկավարները հավաքվեցին Բրյուսելում, ըստ որում՝ առանց Պուտինի: Իսկ Դոնբասի երկնում մարդասար օղանակի խոցումից հետո (դրա ղալանաձիջոցությունն անմիջադեպ բարդեցին Մոսկվայի և նրա աջակցությունը վայելող աշխարհագրայինների վրա) Արեւմուտքի ընտրախաղը որոշեց ցուցադրել, որ Ռուսաստանը մեկուսացման մեջ է: Այդ ղալանաձիջոց ավստրալական Գրիթների անցկացված գազաթափողվում արժանացավ առանձնակի ուշադրության: Խփված օղանակում կային մասնավորապես Ավստրալիայի ֆաղափացիներ: Այդ երկրում ասում էին, թե ՌԴ ղալանաձիջոցային առնասարակ չդեպ է թողնել մասնակցելու հանդիպմանը: Ի դեպ, այդ ղալանաձիջոց կիցներին շուտով հիշեցրին, որ չի կարելի դա անել, ֆանի որ խոսքը G20-ի գազաթափողվի մասին է, և որ մնան որոշում կարող է ընդունվել միայն ընդհանուր համաձայնությամբ:

Նման ղալանաձիջոցում Վլադիմիր Պուտինը ղեկավարեց ղալանաձիջոցը, որ Ռուսաստանը թեև գծվել է Արեւմուտքի հետ, բայց սա դեռ աշխարհի վերջը չէ, և որ իր երկիրը ղալանաձիջոցներ ունի մոլորակի ուրիշ մասում: Դա արվեց: Ավելին, BRICS-ի երկ-

Մաղաթել, ասում են գնանք...Մակառ

Հայաստանի խորհրդարանի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովը դրական եզրակացություն է սվել եւ խորհրդարանի օրակարգում է ընդգրկել Մակառի հետ վիզային ռեժիմը վերացնելու մասին համաձայնագիրը: Նախկին դորսուգալական գաղութ Մակառն գտնվում է Չինաստանի հարավարևելքում, եւ 1999-ից ունի հասուն վարչական երջանի կարգավիճակ: Այսինքն ըստ էության Չինաստանում է, բայց Չինաստան չէ: Չինաստանի կազմում Մակառն ունի գրեթե անկախ կարգավիճակ, ունի սեփական բյուջեն, որի մասին դեռ կխոսենք, սեփական դրանը՝ դասակարգ, մասնաշրջան, իրավական, օրենսդրական ինքնուրույն դաժար եւ անզան միջազգային սարքեր կազմակերպություններում ներկայացված է Չինաստանից անկախ: Մակառն իր այս «ոչ Չինաստան» կարգավիճակը կոպիտանի մինչեւ 2049 թվականը, իսկ դրանից հետո... Գուցե այս՝ հասուն եւ մեզ խիստ հետաքրքիր կարգավիճակն է ստիպել հայ դասազանավորներին՝ վերացնել Մակառի հետ վիզային ռեժիմը, սահմանել երկկողմ ազատ անցուղարձ եւ այդպիսով ընդլայնել ու խորացնել կապերը ասիական այս հասուն վարչական երջանի հետ՝ հույսով, որ Մակառի գործադիր իշխանության ղեկավար Ֆերանդո Չուլը կարճատև «Հայոց ցեղասպանություն» բառերը եւ կամ, ինչը ավելի համադասասխանում է մակառիցների շահին՝ «Արցախի ժողովուրդն իրավունք ունի ազատ ինքնորոշվել»:

Մակառ գնալ, ասում են իր ԳՀ ֆալգաֆալի եւ, իսկ ձեր երկրի հետ մեր Մակառն վիզային ռեժիմ ունի: Չայրացած իշխանավորն էլ գալիս է Հայաստան եւ անմիջապես զանգում ում որ դեմ է: Այնտեղից, որտեղ դեմ է նրան ասում են, որ դա հեռու բան չէ, դա համար դեմ է Մակառի հետ ԳՀ-ն ունենա ստորագրված դաշմանագիր վիզային ռեժիմի դադարեցման մասին, որից հետո այն դեմ է վերացնել խորհրդարանը: Մարդն էլ ասում է, թե բա ում ե՞ք սղասում, մանավանդ, որ շեյխը Մակառյում ինձ է սղասում... Ամմիջապես դասրասում են համաձայնագիրը, արագ մեցնում խորհրդարան, արագ կազմում արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի անդամներին, նրանք էլ արագ որոշում են, որ, այո, Մակառն կարող է օգտակար լինել հայոց վեժ ձգտումների գործում, այն է՝ Տեղատարանության դասադասման եւ Արցախի հարցի արդարացի լուծման մեջ, եւ դրական եզրակացություն են տալիս համաձայնագրին ու այն ներկայացնում խորհրդարան: Մնում է նստաբեզանը սկսել եւ Մակառի հետ անվիզա ռեժիմին անցնելու համաձայնագիրը, ֆանի որ հրատարակ հարց է, միանգամից ֆննարկվի, անմիջապես ընդունվի եւ առաջ դեղի Մակառ, չնայած հազիվ թե այսֆան ժամանակ արաբ շեյխը այնտեղ սղասելուց լինի... Մի խոսով՝ սա սարքերակներից մեկն է, բայց երկրորդն էլ կա: Հաճվի առնելով, որ որեւէ երկրի, ինքնուրույն դեմական

թյունն ու նաեւ Տեղատարանությունն, անուս... Թե այս սարքերակներից ո՞րն է համադասասխանում իրականությանը, դո՞ւք որոշե՛ք... Բայց կա նաեւ երրորդ սարքերակը. չի բացառվում, որ Մակառն է մեզ խնդրել, որ իր հետ վերացնենք վիզային ռեժիմը: Բանն այն է, որ դրանով Մակառն որոշակիորեն ավելացնում է իր բիզնես եկամուսները եւ բյուջեի մուսեղը, իսկ թե մենք ինչ ենք անում վերացնելով Մակառի հետ վիզային ռեժիմը, չգիտեմ, հավանաբար խաղում ենք աշխարհաֆալգալականություն: Իսկ դուք ի՞նչ հասկացա՞ք... **ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԵԱՆ**

Երեւանի քաղաքապետարանի Հրատարակչական անվան հրամատիկական թատրոն

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
48-րդ թատերաբեզանի բացումը

սեպտեմբերի 16-ին՝
Պ. Չեյքունցյան
«Փարիզյան դասավիճի»

սեպտեմբերի 17-ին՝
Պ. Սլեյդ
«Վերջին ծաղածուն»

սեպտեմբերի 18-ին՝
Ն. Սայմոն
«Խենթ ու խելառ շղաներ»

սեպտեմբերի 24-ին՝
Ուր ներկայացում
Ֆ. Դոստոևսկի
«Անկոչ Աննան»

Ներկայացումների սկիզբը ժ. 19-ին

Տոմսերը վաճառվում են. Հեռախոս՝ 52-47-23

Թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար ՀՀ Ժողովրդական արտիստ, ՀՀ Պետական մրցանակի դափնեկիր՝ **ԱՐՄԵՆ ԽԱՆԴԻԿՅԱՆ**

Սահմանամերձ Վահանն աղաիովվել է արտաքին լուսավորությանը

Վայրի բնության եւ մակառային արժեքների դաիողանման հիմնադրանը (FPWC) եւ ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ն անփոփել են «Այլընտրանքային էներգիա» մախագծի երջանակում համաեղ իրականացած հերթական ծրագրի արդյունքները: Գեղարունիի մարզի սահմանամերձ Վահան գյուղում եղակայվել է 51 լուսաստով արտաքին լուսավորության լուսադիողային (LED) համակարգ՝ լուսավորելով 1500 մ երկարությամբ սարած: Ծրագրի արդյունքում Վահան համայնքն անբողջությամբ լուսավորվել է: Դեռեւս մախող սարվա ածանը՝ Վահան համայնքի լուսավորման ծրագրի առաջին փուլում, գյուղում լուսադիողային (LED) համակարգով աշխատող 37 լուսաստ էր եղողովել՝ լուսավորելով 1100 մ երկարությամբ սարած: Այսպիսով, ծրագրի արդյունքում սահմանամերձ Վահան գյուղում 2600 մետր երկարությամբ սարած աղաիովվել է արտաքին լուսավորությամբ: Համակարգի գործարկմանը մասնակցել են Վայրի բնության եւ մակառային արժեքների դաիողանման հիմնադրանի (FPWC) գլխավոր ծարարագետ, ծրագրի դասասխանաստ Մարտին Մարալչյանը, ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորեն Ռալֆ Յիրիկյանը, Վահան համայնքի ղեկավար Գուրգեն Բալլանը եւ համայնքի բնակիչները: Բնաղաիողանական եւ էներգաարդյունավեժ LED լուսաստները 80%-ով կնվազեցնեն էներգիայի ծախսը: Դրանք համայնքի փողոց-

ներ կլուսավորեն ամռանը 21:00-ից մինչեւ 01:00, իսկ ձմռանը՝ 18:30-ից մինչեւ 00:00: Տոմսական օրերին լուսավորություն կաղաիովի ամբողջ գիեր: Ի սարքերություն էլեկտրական լամպերի, LED լամպերն առավել արդյունավեժ ու դիմացկուն են եւ կարող են անհամեմատ ավելի երկար ծառայել:

«Երբ կա մղասակ՝ սեղծվում է նաեւ այն իրականացնելու ճանաղարի: Սահմանամերձ Վահան համայնքին աղակցելու մեր որոշումը եղել է վճռական: Տարին մեր առաջ կային շատ խնդիրներ, որոնք միանգամից լուծել՝ ակնհայտեն հնարավոր չէր: Ամհրաժեթ եր համակարգված մոսեցում: Մենք ընտրեցինք աղակցության այնպիսի մողել, որը եմթաղում էր համբերություն եւ խնդիրները մաս-մաս լուծելու դասրասականություն: Այսօր ուրախությամբ կարող են արձանագրել, որ սարիների ըմթագում մեզ հաջողվեց հասնել ցանկալի արդյունքի: Վահանն ունի ոչ միայն արտաքին լուսավորություն, գազասար, համակարգչային դասասենյակ, մանկաղարեզան գործող արեային ջրասաղաղուցիչ եւ խնայված միջողներ, այլեւ՝ հույս: Հենց սա է հարկավոր երկիրը վահանի դեմ դաիող մեր հայրենակիցներին»,- ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնորեն **Ռալֆ Յիրիկյանը**: Բնության դաիողանության գործում նորագույն եթնողղաիաների օգտագործումը մղաստում է երջակա միջավայրի դաիողանությունը, էներգախնայողության բարձրացմանը եւ համայնքային գարգացմանը: Ծրագրի երջանակում, 2014թ.-ին, գյուղի մանկաղարեզան եղողղովել էր նաեւ արեային ջրասաղաղուցիչ, ինչի արդյունքում մոսավորաղեմ 60%-ով նվազել են գազի սղառումն ու ջերուցման ծախսերը: